

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÇEVRE POLİTİKASI

İçindekiler

1. AB, niçin bir Çevre Politikası geliştirmiştir?
2. AB Çevre Politikası'nın yasal dayanakları nelerdir?
3. AB Çevre Politikası'nın hedefleri ve temel ilkeleri nelerdir?
4. Çevre konusunda yatay mevzuat neleri düzenler?
5. Çevre Eylem Programı nedir? Altıncı Çevre Eylem Programı (Çevre 2010) neyi hedeflemektedir?
6. AB Çevre Politikası'nın temel uygulama alanları nelerdir?
7. Çevre politikası ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişki nedir?
8. AB Çevre Politikası'nın finansmanı nasıl sağlanır?
9. Avrupa Çevre Ajansı'nın görevleri nelerdir? 'Çevre Değerlendirme Raporu' nedir?
10. AB'de çevrenin korunmasını teşvik etmek üzere planlanmış destek mekanizmaları ve fonlar var mıdır?
11. AB çevre mevzuatında kişilere sağlanan haklar nelerdir?
12. AB'nin yeni üyelerinin çevre korunması ile ilgili geçiş süreleri veya muafiyetleri var mıdır?
13. AB çevre mevzuatının uygulanması nasıl sağlanmaktadır?
14. AB'nin çevrenin korunması alanındaki küresel rolü nedir?
15. Türk çevre mevzuatı AB mevzuatı ile uyumlu mudur?

SUNUŞ

AB'nin Çevre Politikası ise, hem çevrenin sadece bölgesel değil küresel etkileri olan bir alan olması, hem de insanlığın ve dünyamızın geleceğini çok yakından ilgilendirmesi nedeniyle özel bir önem taşımaktadır. AB, en detaylı ve yönetilmesi ile denetlenmesi en zor politikalarından biri olan Çevre Politikası ile, çevrenin korunması, kollanması ve kalitesinin yükseltilmesi, insan sağlığının korunması, doğal kaynakların akılcı ve dikkatli kullanılması ve hem bölgesel hem küresel çevre problemleri ile ilgili olarak uluslararası düzeyde önlemlerin alınmasını hedeflemektedir.

AB üyelik hedefi doğrultusunda ilerleyen Türkiye ise bu süreçte ekonomik ve sosyal hayatın bütün alanlarında olduğu gibi, çevre konusunda da köklü ve somut reformlarla Avrupa Birliği'ne uyum sağlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çevre ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve uygulamaya geçilmiştir. Çevre mevzuatının geniş kapsamlı ve çok ayrıntılı olması, toplumun sadece bugününü değil gelecek nesilleri de ilgilendirmesi, Türkiye'nin uyum çalışmalarını etkileyen unsurlar arasındadır. Bu nedenle, Türkiye'de sadece çevre alanı ile ilgili kesimlerin değil, tek tek tüm bireylerin AB'de bu alana yönelik uygulamaları ve politikaları yakından takip etmesi gerekmektedir. Öte yandan, Türkiye, AB'nin en masraflı ve en geniş kapsamlı politikalarından biri olan çevre politikasına uyum sağlarken, AB'nin de Türkiye'yi teknik ve mali açıdan desteklemesi gerekmektedir.

Bu çalışma, Avrupa Birliği'nin Çevre Politikası'nı bütün yönleriyle kısa ve anlaşılır bir şekilde aktarmak üzere hazırlanmıştır. Çalışmamızda yer alan sorulara verilen yanıtlarla Avrupa Birliği'nin Çevre Politikası'nın yapısı, işleyişi, sonuçları, geleceğe yönelik uygulamaları ve hedefleri açıklanmakta, ayrıca Türkiye'nin AB çevre politikasına uyum amacıyla sürdürdüğü çalışmalar da kısaca ele alınmaktadır.

1. AB, niçin bir evre Politikası geliştirmiştir?

Avrupa bütünleşmesinin temel unsurlarından biri olarak kabul edilen serbest rekabetin ve serbest dolaşımın sağlanması, evre alanında da ortak girişimleri ve ortak bir politikayı zorunlu kılmıştır. Üye ülkelerde farklı evre politikaları uygulanması, özellikle farklı çevresel ölçütlerin belirlenmesi, ürünlerin maliyetlerinin değişik olmasına sebep olabilmektedir. Benzer Şekilde, bazı üye ülkelerdeki kalite standartları, diğer üye ülkelerde üretilen bazı ürünlerin o ülkelere girmesine engel teşkil edebilmektedir. Ayrıca, üye ülkelerin bazılarında hava ve su kirliliğini önlemek amacıyla gerekli görülen yatırımlar, ürünlerin maliyetini önemli ölçüde artırmaktadır. Bu ve benzeri hususlar nedeniyle de üye ülkeler arasında malların serbest dolaşımının ve serbest rekabetin tam olarak sağlanamaması gibi bir sorun ortaya çıkabilmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için ortak bir evre politikası oluşturulması gerekli görülmüştür.

Ortak bir evre politikası oluşturulmasına neden olan bir diğer önemli gelişme de üye ülkelerde erişilmiş bulunan yaşam kalitesinin daha da yükseltilebilmesi için doğal yaşam koşullarının sağlıklı bir biçimde devam ettirilmesinin ve geliştirilmesinin gerekli olduğunun anlaşılması olmuştur. Üye lke toplumlarının bütünüyle daha iyi, kaliteli ve refah içinde yaşamasını sağlamaya yönelik bir proje olan Avrupa bütünleşmesinin, insan yaşamının sağlıklı bir biçimde devamı ve kalitesinin artırılması açısından öncelikli öneme sahip evre ve doğal kaynakların korunması alanına yabancı kalması elbette ki düşünülemezdi.

Avrupa Birliği'nin kendine özgü bir evre politikası geliştirmesinin diğer bir nedeni siyasidir. Aynı ekonomik düzenin parçası olan ülkelerde evre politikalarındaki farklılıklar nedeniyle, yaşam koşullarının farklı Őekillerde ve düzeylerde olması üye ülkelerce, siyasi bakımdan da, arzu edilmeyen bir durum olarak değerlendirilmiştir.

En temel sebeplerden biri ise evre kirlenmesinin siyasal sınırları tanımaması olgusudur. evre kirliliğinin bir ülkeden diğerine kolaylıkla yayılması, Avrupa Birliği'ne üye ülkeleri, ellerindeki imkanları bu konuda da ortaklaşa ve dayanışma içinde kullanmaya itmiştir. Ayrıca, evre kirlenmesi ile mücadelenin kapsamlı araştırmalar, kirlenmenin önlenmesi ve ortadan kaldırılmasının da kapsamlı çabalar gerektirmesi, bu alanda gerekli harcamaları paylaşma, işbirliğine ve işbölümüne gitme ihtiyacını artırmıştır.

Avrupa bütünleşmesini evre sorunları ile ilgilenmeye yönlendiren bir başka etken ise, Birlik dışından kaynaklanmıştır. 1972 yılında İşve'in başkenti Stockholm'de yapılan Birleşmiş Milletler İnsan evresi Konferansı bu alanda Birliğin de harekete geçmesine zemin hazırlayıcı nitelikte olmuştur.

2. AB Çevre Politikası'nın yasal dayanakları nelerdir?

Konsey'in çağrısı üzerine Komisyon'un hazırladığı **Çevre Eylem Programı**, 22 Kasım 1973 tarihinde Konsey ve üye ülke temsilcileri tarafından kabul edilerek Topluluk bildirisi haline getirilmiştir. Bu eylem programını, 1977 yılında **2. Çevre Eylem Programı**, 1983 yılında **3. Çevre Eylem Programı**, 1987 yılında **4. Çevre Eylem Programı**, 1993 yılında **5. Çevre Eylem Programı** ve 2002 yılında **6. Çevre Eylem Programı** izlemiştir. Topluluk kurumlarına çevre sorunları ile ilgili girişimde bulunmak konusunda açık biçimde yetki tanınması ile ilgili hükümlerin Kurucu Antlaşmalara dahil edilmesi ise 1987 yılında yürürlüğe giren **Avrupa Tek Senedi** ile gerçekleşmiştir.

1972 yılında, Avrupa Topluluğu, Birleşmiş Milletler'in ilk Çevre Konferansı'nın ardından 1973-1977 yıllarını kapsayan 1. Çevre Eylem Programı'nı kabul etmiştir. Beş yıllık bir süreyi kapsayan bu program ile Topluluk, gelecekteki politikalarını biçimlendirecek ve bu politikalara yol gösterecek ilke ve önceliklerini belirlemiştir. 2. Çevre Eylem Programı 1978-1982 yıllarını kapsamak üzere hazırlanmıştır. Bu ilk iki eylem programı, kirlenme ile ilgili geniş kapsamlı sorunları kontrol altına almaya yönelik ayrıntılı bir faaliyetler listesi içermektedir. Sonraki programlarda da göz önüne alınacak bazı temel ilkeler, bu ilk iki program ile ortaya koyulmuştur. 1982-1986 yıllarını kapsayan 3. ve 1987-1992 yıllarını kapsayan 4. Eylem Programları, çevrenin ve Topluluk doğal kaynaklarının korunmasında küresel ve bütünlüklü bir strateji oluşturulmasını öngörmüştür. Burada amaç, genel olarak, çevre politikasının Topluluğun diğer politikaları ile uyumlaştırılmasıdır. Bu eylem programlarında vurgu, kirlenmenin kontrolünden önlenmesine kaydırılmış ve çevrenin korunması kavramı, toprak kullanımı politikalarını, diğer Topluluk politikaları ile çevresel konuların ve sorunların bütünleştirilmesini ve bir arada ele alınmasını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu çerçevede, Topluluk Çevre Politikası kapsamında kirlenmenin önlenmesine yönelik ilkeler güçlendirilerek doğal kaynakların en ekonomik ve verimli şekilde kullanılabilmesi amacıyla ortak bir strateji benimsenmesi ve **Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)** prosedürünün hazırlanması da ele alınmış ve 1985 yılında karara bağlanmıştır. 1987 yılında yürürlüğe giren ve Avrupa Toplulukları'nın Kurucu Antlaşmalarına ilk köklü değişiklikleri getiren Avrupa Tek Senedi, temel olarak ortak pazarın önündeki fiziki, teknik ve mali engellerin 1993 yılına kadar kaldırılmasını ve tek pazarın tamamlanmasını hedeflemiştir. Bu çerçevede Tek Senet ile bir yandan Avrupa Topluluklarının kurumsal yapısı ile ilgili değişiklikler getirilirken, diğer yandan da Toplulukların yetki alanları genişletilmiştir. İşte, Tek Senet ile Topluluğun yetki alanı içine açıkça dahil edilen alanlardan biri de, çevre ve çevrenin korunmasıdır. Avrupa Tek Senedi'nin 25. maddesi, Roma Antlaşması'na **Çevre** başlığını taşıyan bir **VII. Başlık** eklenmesini öngörmektedir. Böylece Avrupa Topluluğu'nun kuruluşundan

bu yana ilk kez, çevre sorunları, doğrudan Kurucu Antlaşmalar içine dahil edilmiş olmaktadır. Kurucu Antlaşma'ya eklenen bu VII. Başlık, 130R, 130S ve 130T maddelerini içermektedir. Çevre konusundaki temel madde **130R Maddesi** olup, bu maddede Topluluğun çevre konusundaki amaçları sıralanmaktadır. Ayrıca bu maddeye göre, Topluluğun çevre konusundaki eylemleri, üye devletlerin enerji kaynaklarının işletilmesi konusundaki kural ve politikalarına müdahale edemeyecektir. Bu madde ile bahsi geçen amaçlara ulaşılabilmesi için, Topluluğun çevre konusundaki eylemlerinin dayanacağı ilkeler de sıralanmaktadır. Avrupa bütünleşmesinin kurumsal yapısı içinde son derece önemli rol oynayacak olan **yetki ikamesi** (*subsidiarity*) ilkesi de, ilk defa Ortak Çevre Politikası kapsamında Topluluk terminolojisine ve Kurucu Antlaşmalara bu madde ile dahil olmaktadır. Ayrıca çevre konusunda Topluluğun ve üye ülkelerin üçüncü devletlerle ve uluslararası örgütlerle ilişkilerdeki yetkisi de bu madde ile belirlenmektedir.

VII. Başlığın **130S Maddesi**'nde ise Topluluk adına çevre konusunda yetki kullanımı sorunu ele alınmaktadır. Bu maddeye göre Konsey, Komisyon'un önerisi üzerine, Avrupa Parlamentosu ve Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danıştıktan sonra, Topluluk tarafından girişilecek eylemi oybirliği ile kararlaştırmaktadır. Konsey, yukarıda öngörülen koşullarda, nitelikli çoğunlukla alınacak kararlara ilişkin konuları belirlemektedir. **130T Maddesi**'nde ise, 130S maddesi uyarınca çevre konusunda topluca kararlaştırılacak koruma tedbirlerinin, Kurucu Antlaşmalara aykırı düşmemek koşuluyla üye ülkelerce alınabileceği belirtilmektedir.

1993 yılında yürürlüğe giren ve Avrupa bütünleşmesi açısından önemli bir dönüm noktasını ifade eden Maastricht Antlaşması ile mevcut bazı politika alanları da güçlendirilmiştir. Çevre politikası da Maastricht Antlaşması ile güçlendirilen bu politika alanlarından biridir. Bu çerçevede, Maastricht Antlaşması ile çevrenin korunması ilkesi ilk kez açık olarak, Birlik hedefleri kapsamına alınmıştır. Ekonomik büyümenin çevreyle uyum içinde gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiş, bu amaçla Birliğe bir çevre politikası geliştirilmesi görevi verilmiştir.

Avrupa Birliği'nin **5. Çevre Eylem Programı**, 1 Ocak 1993'te yürürlüğe girmiştir. Bu program ile Avrupa Birliği'nin gelecek 10 yıllık dönemdeki gündemi ve programı ortaya koyulmuştur. Bu eylem programının temelinde **sürdürülebilir kalkınma** ve **sorumluluğun paylaşılması** genel kavramları yer almaktadır. Avrupa bütünleşmesini 21. yüzyıla ve büyük bir genişleme dalgasına hazırlama amacını güden 1997 Amsterdam Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısını, özellikle genişleme sonrası verimli bir işleyişe kavuşturmayı hedefleyen 2000 Nice Antlaşması da çevre korumasının bütünleşen yeni Avrupa düzeninde alacağı yeri vurgulamıştır. Ocak 2001 tarihinde açıklanan ve 2001-2010 dönemini kapsayan **6. Çevre Eylem Programı**, çevre alanında AB 'nin önümüzdeki on yıl içindeki hedeflerini ortaya

koymuştur. "**Çevre 2010: Geleceğimiz, Tercihimiz**" başlıklı Program'da dört ana konu öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir. Bunlar, **iklim değişikliği, doğa ve biyolojik çeşitlilik, çevre ve sağlık** ile **doğal kaynaklar ve atıklar** olarak sıralanmıştır.

2001 yılında gerçekleşen Göteborg Zirvesi, Komisyon'un sunduğu Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'ni kabul ederek, 2000 Lizbon Zirvesi'nde kabul edilen Lizbon Stratejisi'nin ekonomik ve sosyal boyutuna çevre boyutu eklemiştir. Strateji, kaynakların tüketimiyle ekonomik ve sosyal kalkınmayı ayrıştırarak, uzun vadeli çevreci teknolojilere yönelik yatırım olanaklarının önünü açmayı öngörmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, Ekim 2004'te imzalanan Anayasal Antlaşma'ya da dahil edilerek AB'nin, dengeli ekonomik büyümeyi ve sosyal boyutu dikkate alan rekabetçi piyasa ekonomisi ile çevre kalitesini iyileştirmeye yönelik çaba sarf etmesi gerektiği ifade edilmiştir.

3. AB Çevre Politikası'nın hedefleri ve temel ilkeleri nelerdir?

Hedefler: Çevrenin korunması, kollanması ve çevre kalitesinin yükseltilmesi / Doğanın ve doğal kaynakların, ekolojik dengeye zarar verecek şekilde işletilmelerinden sakınılması ve bunların akılcı bir şekilde yönetilmelerinin temin edilmesi / İnsan sağlığının korunması / Kalkınmaya, kalite gereksinimleriyle uyum içinde, özellikle de çalışma şartlarının ve yaşam çevresinin geliştirilmesine yön verilmesi / Kent planlaması ve toprak kullanımında çevresel etkilerin daha fazla dikkate alınmasının sağlanması / Topluluğun dışındaki devletler, özellikle de uluslararası örgütlerle küresel çevre problemlerine ortak çözümler aranması.¹

İlkeler:

- **Bütünleyicilik ilkesi:** Çevrenin korunmasının Birliğin diğer politikalarının içine entegre edilmesi ilkesi, Topluluk tarafından yürütülecek faaliyetlerin temellerinden birini oluşturmaktadır. Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 6. maddesinde, çevre korunmasının gereklerinin sürdürülebilir gelişmenin teşvik edilebilmesi için diğer Topluluk politika ve faaliyetlerine eklenmesi gerekmektedir. Avrupa bütünleşmesinin başlangıcından itibaren bu ilkedен en çok etkilenen iki politika alanı malların serbest dolaşımı ve rekabet politikası olmuştur.
- **Yüksek seviyede koruma ilkesi:** Bu ilke yasama yetkileri dahilinde başta Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi olmak üzere Topluluğun tüm kurumlarını bağlamaktadır. Bütün kurumlar, Topluluğun farklı

¹ Budak Sevim, "Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası", Aralık 2000, s.38

bölgelerindeki çevre koşullarını da hesaba katarak yüksek seviyede çevre korumasını amaç edinmelidir.

- **İhtiyat ilkesi:** Bu ilke ilk kez Maastricht Anlaşması'na dahil edilmiştir. Belli bir hareketin çevre açısından olumsuz ve zararlı sonuçlar doğuracağı hakkında ciddi bir şüphe mevcutsa, bilimsel kanıtın ortaya çıkmasına kadar beklemeden ve çok geç olmadan önlem alınması anlamına gelmektedir.
- **Önleme ilkesi:** Bu ilke, Antlaşmalara Tek Senet ile eklenmiştir. Önleme ilkesi, zararın tam olarak ortaya çıkmasından önce gerekli önlemlerin alınması gereğinin altını çizmektedir. Bu ilkeye 3. Çevre Eylem Programı'nda atıf yapılmıştır. Önleme ilkesinin uygulanabilmesi için karşılanması gereken koşullar; bilginin tüm karar vericiler için kullanılabilir (mevcut) olması, gerçek durumun karar alma süreçlerinin erken bir aşamasında değerlendirilmesi ve Topluluk tarafından kabul edilmiş olan tedbirlerin üye ülke iç hukuklarına aktarılıp aktarılmadığının izlenmesidir.
- **Kaynakta önleme ilkesi:** Topluluk çevre politikası, çevresel zararın, öncelikle kaynağında önlenmesi ilkesine dayanmaktadır. Topluluk mevzuatı bu ilkeyi, özellikle emisyon standartlarının çevre kalite ölçütlerini aştığı su ve atık sektörüne uygulamaktadır. Atık sektöründe, örneğin, atık nakillerinin sınırlandırılması amacıyla, atığın mümkün olduğunca üretim yerine yakın bir yerde yok edilmesi gerekmektedir.
- **Kirleten öder ilkesi:** Bu ilke, ilk Çevre Eylem Programı'nda belirtildiği gibi Topluluk çevre politikasının temel taşıdır. Kirletenlere, sebep oldukları kirlilik ile mücadelenin bedelinin ödettirilmesi, onları kirliliği azaltmaya ve daha az kirleten ürün ve teknolojiler bulmaya teşvik etmektedir. Bu ilke, kirleticilerin uyması gereken çevre standartları koyularak da uygulanabilmektedir. Topluluk mevzuatının ikincil kaynakları kapsamında bu ilkeye çeşitli atıflar yapılmıştır. Örneğin Atık Çerçeve Direktifi, kirleten öder ilkesine doğrudan atıf yapmakta ve atığın yok edilmesi masraflarının atık sahibine ait olduğunu belirtmektedir.

4. Çevre konusunda yatay mevzuat neleri düzenler?

Yatay sektör ile ilgili mevzuat, çevre koruması ile ilgili farklı unsurların birlikte değerlendirildiği, bu alanlara uygulanan ortak kuralların belirlendiği genel mevzuattır. Bu mevzuat, karar alma ve yasamanın geliştirilmesi ve uygulanmasının iyileştirilmesi metod ve mekanizmalarını ortaya koyar. Bu mevzuat kapsamındaki direktifler, çevre konusundaki bilginin toplanması ve değerlendirilmesi, tüm katılımcıların bilgiye ulaşım ve karar alma prosedürüne katılma hakkı, sorumlulukların Komisyon'a rapor edilmesi ve çevre üzerinde olumsuz etkisi olabilecek projelerin bulunması halinde, önerilen projelerin çevresel etki değerlendirmelerinin hazırlanması sorumluluğu ile ilgilidir. Söz konusu mevzuatın içeriğini oluşturan Topluluk girişimleri aşağıda belirtilmiştir:

Aarhus Konvansiyonu: Aarhus Konvansiyonu çevre korumasına dair kurallar ile insan haklarını birleştiren yeni bir çeşit çevre anlaşmasıdır. Konvansiyon'da altı çizilen noktalardan biri, bir insan hakkı olarak çevre kurallarına dair bilgiye ulaşımın önemi, diğeri ise kamunun katılımı ile sürdürülebilir ve çevreye uyumlu gelişme konusunda adaletle ulaşım. Konvansiyon, bilginin sağlanması konusundaki son tarihler ve kamu yetkililerinin belli tipteki bilgilere ulaşımı reddetme gerekçeleri de dahil olmak üzere, bilgiye ulaşım konusundaki kesin hak ve sorumlulukları ortaya koymaktadır. Kamu yetkilileri sahip oldukları bilgileri güncelleştirmeli, bunun için kamuya açık listeler, kayıtlar ve dosyalar hazırlamalıdır. Yine çevrenin durumunu gösteren belgeleri (mevzuat, ulusal planlar, politikalar ve uluslararası konvansiyonlar) içeren elektronik bilgi bankalarının kullanımını teşvik edilmelidir.

Çevre Konusundaki Bilgilere Ulaşım Direktifi: 4. Çevre Eylem Programı'nın sonucu olan Çevre ile İlgili Bilgiye Ulaşma Özgürlüğüne Dair Konsey Direktifi, çevreye ilişkin bilgiye ulaşma hususunda ilke ve kuralları açıklamaktadır. Özellikle kamu yetkililerinin bilgiye ulaşmaları ve sahip oldukları çevreyle ilgili bilginin dağıtımını için gerekli önlemleri almaları beklenmektedir. Direktif ayrıca bilginin hangi temel şart ve koşullarda ulaşılabilir olacağını da ortaya koymaktadır. Yalnız kamu yetkililerinin değil, çevre ile ilgili sorumlulukları olan ve kamu yetkililerinin kontrolünde bulunan kurumların da bilgi arzını sağlamaları gerekmektedir. Özel ve tüzel kişiler herhangi bir ilgi ispatına gerek kalmadan çevrenin durumuna dair bilgi sorma hakkına sahiptir. İstenen bilginin verilmesi için ilgili kuruma en fazla iki ay olmak üzere makul bir süre verilmektedir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Direktifi: Bu Direktif, çevreye ciddi etkileri olma ihtimali olan özel ve kamuya ait projelerin onay almadan önce potansiyel etkileri konusunda değerlendirilebilmeleri için temel gereksinimleri ortaya koymaktadır. Üye ülkelerin, her bir Çevre Etki Değerlendirmesi'nin, projenin insanlar, bitki ve hayvanlar, toprak, hava, iklim ve genel görünüm, maddi değerler ve kültürel miras ve bu faktörler arasındaki etkileşim gibi çevresel faktörlere doğrudan veya dolaylı etkileri açıklamasını ve değerlendirmesini sağlaması gerekmektedir. Ayrıca projeyi gerçekleştiren kurumların ÇED'e dair her türlü bilgiyi sağlamaları için bir sistem oluşturmaları da şarttır. Yasal açıdan, ÇED'den muaf olan küçük projelerin birbirlerine eklenerek ÇED'e tabi olan büyük bir proje haline gelmemesine dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu durumda tüm projeler için ÇED istenmesi şarttır.

Raporlama Direktifi: Bu Direktif, belli çevre koruma direktiflerinde istenen bilginin Komisyon'a iletilmesi ile ilgili sektörel bazda rapor verilmesi zorunluluklarının rasyonelleştirilmesini hedeflemektedir. Raporlar genelde her üç yılda bir verilmektedir.

LIFE Tüzüğü: LIFE, Topluluk içinde, 2004 yılının Mayıs ayında üye olacak 10 ülkede, bazı Akdeniz ve Balkan ülkelerinde çevreyle ilgili faaliyetleri finanse eden mali araçtır.

Avrupa Çevre Ajansı: Avrupa Çevre Ajansı, çevrenin durumu hakkında bilgi toplamakta, değerlendirmekte ve bu bilgiyi yaymaktadır. Uygun ve etkili çevre politikaları oluşturmaları için Topluluk ve üye ülkelere gerekli olan temel bilgiyi sağlamaktadır. Avrupa Çevre Ajansı, öngörü tekniklerinin gelişimi ve uygulanmasını teşvik etmekte ve gösterge araçlarını kullanmaktadır. Ayrıca çevre hakkında güvenilir bilginin yayılmasını da sağlamaktadır. Ajans, Birlik üyesi olmayan ülkelerin katılımına da açıktır.

5. Çevre Eylem Programı Nedir? Altıncı Çevre Eylem Programı (Çevre 2010) neyi hedeflemektedir?

Avrupa Birliği Ortak Çevre Politikası'nın kavramlaşması için 1973 yılından bu yana çıkarılan altı Çevre Eylem Programı, Topluluk çevre politikası bakımından, yönlendirici çerçeve olarak hizmet etmiştir. Topluluk çevre eylem programları, Topluluk organlarının hukuki bakımdan bağlayıcı olmayan, ancak politik bakımdan belirli niyetlerini ortaya koyan çalışmalar olarak değerlendirilmiştir. Programlar genel beklentileri göstermekte, yeni fikirler vermekte ve daha sonraki çalışmalar için bir çerçeve ve hukuki temel inşa etmektedir. Çevre koruma alanında Avrupa Birliği'nin Çevre Eylem Programları, kendini ne sadece sınırötesi çevre zararları ile sınırlamakta, ne de yalnız başına çevre kirliliklerini denetleme ve mücadele etme ile yetinmektedir. Programlar, Topluluk seviyesinde bütünleşmiş çevre politikasının öncülüğünü yapmakla birlikte, Konsey veya Komisyon tarafından doğrudan çıkarılmadıkları için Avrupa Adalet Divanı'nın yargısal denetimine tabi tutulamamaktadır. Buna rağmen, Topluluk tasarılarının geliştirilmesinde bu tip yarı resmi kararlar önemli rol oynayabilmektedir.

Altıncı Çevre Eylem Programı (2001-2010): Avrupa Birliği'nin, '**Çevre 2010: Geleceğimiz, Tercihimiz**' başlıklı Altıncı Çevre Eylem Programı 10 Eylül 2002 tarihli Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Program, 1 Ocak 2001-31 Aralık 2010 tarihlerini kapsamaktadır. Program'ın amacı 2010 yılına kadar Topluluk çevre politikasının hedef ve önceliklerini, Avrupa Birliği'nin sürdürülebilir gelişme stratejisinin uygulanması için alınması gereken önlemleri ortaya koymaktır. Program'ın belirlediği beş öncelikli husus şu şekilde sıralanmaktadır:

- Mevcut mevzuatın iyileştirilmesi: Çevre Hukuku'nun Uygulanması ve Yürütülmesi Ağı (IMPEL), üye ülkelerin çevre mevzuatının daha etkin uygulanması için oluşturdukları resmi olmayan ağıdır. Avrupa Komisyonu, IMPEL toplantılarının başkanlığını yapmaktadır. Ağ, bilgi ve tecrübe değişimi ile

çevre mevzuatının uygulanması ve yürütülmesinde tutarlı bir yaklaşım geliştirilmesini teşvik etmektedir.

- Çevre gereklerinin diğer politikalara entegre edilmesi: Kullanılan araçlar bütünleşme sürecini gözlemleyecek göstergelerin geliştirilmesini içermektedir.
- Piyasa ile yakın çalışma: Piyasa ile yakın çalışma iş dünyasından ortaklıklar kurulması anlamına gelmektedir. **Çevresel Yönetim ve Denetleme Planı (EMAS)**'ın yaygınlaştırılması, şirket çevre performans ödüllendirme sistemlerinin oluşturulması, gönüllü bağlantıların teşvik edilmesi, bütünleşmiş ürün politikasının oluşturulması, eko-etiketleme sistemlerinin kullanılması ve çevresel zorunluluk mevzuatının kabul edilmesi bu bağlamda alınacak önlemler olarak belirlenmiştir.
- Kişilerin alışkanlıklarının değiştirilmesine yardım edilmesi: Çevreye dair bilgi kalitesinin iyileştirilmesi önlemleri bu kapsama girmektedir.
- Arazi kullanımı planlaması ve idare kararlarında çevre konusunun dikkate alınması.

6. Çevre Eylem Programı bu önceliklere ek olarak dört hareket alanı belirlemiştir. Bu alanlar; iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, çevre ve sağlık, kaynak ve atıkların sürdürülebilir idaresi olarak açıklanmaktadır. Program ile çevrenin, AB'nin dış ilişkilerinin tüm boyutlarına dahil edilmesi de hedeflenmiştir. Burada amaç, genişleme perspektifinin de dikkate alınarak yeni üye ülkelerle diyalog kurulması ve bu ülkelerdeki sivil toplum örgütleri ve iş dünyası ile yakın ilişkiler geliştirilmesidir. Birlik, çevreye dair uluslararası anlaşmaların uygulanmasını teşvik edeceğini de taahhüt etmektedir.

6. AB Çevre Politikası'nın temel uygulama alanları nelerdir?

Havanın Korunması: Hava kalitesinin korunması, katı kirliliklerin havayla temasının engellenmesi yanında enerji, ulaşım, turizm ve arazi imarı gibi birçok alanda önlemlerin alınması ile mümkün olabilmektedir. Bunun için de hem Birlik düzeyinde hem de ulusal ve yerel düzeyde uygulanan politikalarda önemli değişiklikler gerekmektedir. Ozon tabakasının aşınması sorunu, asitleşmenin ve yer düzeyindeki ozon ile diğer kirliticilerin kontrolü ve iklim değişiklikleri ile küresel ısınma, Birliğin, havanın korunmasına dair başlıca uğraş alanlarını oluşturmaktadır. Her bir sorun, toplumun ve endüstrinin farklı kesimlerinden etkilenmekte olup, kendine özgü çözümler gerektirmektedir. Ozon tabakasının aşınması konusunda Birlik, Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın onay ve desteği ile 120'den fazla ülke tarafından kabul edilmiş olan bir çerçevede hareket etmektedir. Ozon tabakasına zarar veren kloroflorokarbonların ve halonların aşama aşama devreden çıkarılması hedefine 1996 yılında ulaşılmıştır. Hidrokloroflorokarbonların (HCFC) ise 2004 yılına kadar %35 oranında azaltılması hedeflenmekte, 2030 yılında ise tamamen yasaklanması

öngörülmektedir. Birlik ayrıca, BM Uzun Vadeli Sınırötesi Hava Kirliliği Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi için Ekonomi Komisyonu kararınca sülfür dioksit (SO₂) miktarını %70, nitrojen oksit (NOX) oranını da %30 oranında azaltmıştır. Karbondioksit (CO₂), metan ve azot oksit emisyonlarında ise 2005 yılına kadar %7.5, 2010 yılına kadar da %15 azaltma yapılması amaçlanmaktadır. Emisyonları azaltmanın en geçerli yollarından biri enerji tüketimini azaltmaktır. AB, petrol ve motorlu taşıt endüstrileri nezdinde yakıt tüketiminin azaltılması ve hava kalitesinin artan trafiğe rağmen iyileşmesini sağlayacak, düşük maliyetli emisyon limitleri ve yakıt kalitesi standartları getirilmesi yönünde politika geliştirmektedir.

Yaşamın Korunması: Şehirleşme ve endüstriyel gelişme, Birlik içinde biyo-çeşitliliği tehdit etmekte ve Avrupa ekosistemlerinin tüm türleri baskıya maruz kalmaktadır. 1992 yılında oluşturulan Biyo-çeşitlilik Hakkında Sözleşme, Avrupa Birliği'nin sınırları içinde ve ötesinde habitatların ve türlerin programlarının çerçevesini çizmektedir. Bu konudaki Topluluk Stratejisi, Avrupa habitatları ve aralarındaki koridorların ağını oluşturarak habitatların korunması ve önemli habitatların içinde ve çevresinde sürdürülebilir toprak yönetim uygulamalarının teşvikinin birleştirilmesidir. Kırsal bölgelerin kalkındırılması yönündeki Birlik politikaları da hayata geçirilirken, bu bölgelerdeki projelerin çevresel değerlendirme gerekleri dikkate alınmaktadır. Birlik ayrıca uzun bir süredir gelişmekte olan ülkelerde de nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan türlerin korunması ve milli parkların yönetimine ilişkin programlar da dahil olmak üzere doğayı koruma projelerini desteklemektedir.

Suyun Korunması: Birlik, 2010 yılının sonuna kadar tüm yerüstü ve kıyı sularının organik kirlilikten arındırılmasını hedeflemektedir. Bu amaca yönelik olarak hazırlanan kentsel atık su arıtma direktifi çerçevesinde yerel yönetimler ve sanayiler tarafından atık su arıtma alanında önemli yatırımlar yapılması gerekmektedir. Bu alandaki Birlik politikaları önceleri içme, balık üretimi ve yüzme gibi kullanımlar için gerekli olan su kalitesinin korunması ve bazı temel kirleticilerin kontrolünü hedeflemektedir. Günümüzde ise su kalitesinin korunmasının, temiz su kaynaklarının ve arzının yönetimi ile bütünleştirilmesi amaçlanmakta, su kalitesi standartları ve deşarj limitlerinin ise ancak doğal nehir havzaları üzerine kurulu ve iyi oluşturulmuş bir su yönetimi sistemi çerçevesinde uygulanabileceğine vurgu yapılmaktadır. Tarım alanlarından gelen nitrat, suların kirlenmesinde önemli bir etkidir. 1991 nitrat direktifi ile, tarımdan yerüstü ve yer altı sularına nitrat sızıntısı düzeyini düşürmek amacıyla iyi tarım uygulaması yasaları hazırlanmış, nitrat kirliliğinden etkilenen sular belirlenmiş ve tarım uygulamaları üzerinde hukuksal yaptırımları olan sınırlamalar ile organik gübre kullanımında limitler içeren eylem programları geliştirilmiştir.

Ormanların Korunması: Orman politikasının çevrenin korunmasındaki önemi, bu alanın diğer yönleriyle doğrudan bağlantılı olmasından kaynaklanmaktadır. Ormanlar

yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan türlere yaşam alanı sağlayan, birçok ülke için önemli bir hammadde ve uluslararası ticaret kaynağı olmanın yanı sıra sera gazı CO2 için hayati önemde bir küresel temizlik aracıdır. Birlik 1992 yılından bu yana geliştirmiş olduğu orman stratejisi ile başta Ortak Tarım Politikası olmak üzere Birlik politikalarını ormanların iyileştirilmesi amacıyla reforma tabi tutmuştur.

Atık Yönetimi: Topluluk sınırlarında her yıl 2 milyar ton dolayında atık ortaya çıkmaktadır. Bunların 40 milyondan fazlasını zararlı olarak sınıflandırılan atıklar oluşturmaktadır. Atıklar çevreye verdikleri zararın yanında, insan sağlığını ve yaşamını da tehdit etmektedir. Yetersiz atık dolm tesisleri hızla dolmakta, ağır metaller ve toksinler yer altı sularına ve toprağa karışmaktadır. AB, atık sorunuyla ilgili olarak teknik araştırma, dönüşüm endüstrilerinin geliştirilmesi, eğitim, bilinçlendirmeye yönelik eylem programları ve iyi uygulamaların değişimi gibi konulardaki tedbirleri desteklemekte ve finanse etmektedir. Atık yönetimi alanında belli başlı katılımcıları merkezi hükümet, çevre ajansları, yerel ve bölgesel yönetimler, atık yönetim firmaları, endüstriyel ya da ticari amaçlı atık üreticileri, kamusal ya da hükümete bağlı olmayan sivil toplum organizasyonları oluşturmaktadır. Burada amaçlanan farklı toplumsal tarafların çözüm arama eylemine katılımını sağlamaktır. AB mevzuatı ile atık yönetimine ilişkin belirlenmiş beş temel prensip şunlardır:

- *Atık yönetimi hiyerarşisi:* Üye ülkeler, atık üretiminin önlenmesi, azaltılması ve zararın indirgenmesine, bunun yanında yeniden kullanım, dönüşüm ve atıkların enerji olarak kullanımına öncelik vermelidirler. Enerji kurtarımı olmadan yakarak ve toprak altında depolayarak atıklardan kurtulma, hiyerarşinin en alt sınırında yer almaktadır.
- *Topluluk ve üye ülke düzeyinde kendine yeterlilik:* En uygun teknoloji kullanılarak kapsamlı, entegre ve yeterli düzeyde atık kullanım tesisatı kurulmasını içermektedir.
- *Asgari gidere sebep olan en uygun teknoloji (BATNAET):* İşletmelerden çevreye yayılan emisyonların ekonomik açıdan verimli bir şekilde mümkün olan en az seviyeye indirilmesidir.
- *Yakınlık:* Bu prensip, atıkların kaynağına mümkün olduğunca yakın bir alanda yok edilmesi gereğini vurgulamaktadır.
- *Üretim sorumluluğu:* Bu prensip, atık kullanımı masraflarının atık üreticisi tarafından karşılanması ya da atığı kullanım ya da toplama amaçlı olarak sahiplenen kesim tarafından karşılanması anlamına gelen "kirleten öder" ilkesinin uygulanmasıdır.

Endüstriyel Kirlilik Kontrolü ve Risk Yönetimi: Endüstriyel üretim süreçleri Avrupa'daki toplam kirlilik içinde önemli bir yere sahiptir ve bunların sürdürülebilir çevre koşulları önünde bir engel teşkil etmesinin önüne geçilmelidir. Bu başlık altındaki Direktif ve Tüzüklerin kapsadığı başlıca alanlar; endüstriyel emisyonların

kontrolü, önemli kazaların sebep olduğu zararların kontrolü ve çevresel muhasebe ile eko-etiketlenmesidir.

Kimyasallar: Bu konudaki Topluluk eylemlerinin başlıca iki hedefi Topluluk içinde kimyasal ürünlerin serbest dolaşımını kolaylaştırmak ve insanlarla hayvanların sağlığını ve güvenliğini korumanın yanı sıra, çevrenin korunmasına da katkıda bulunmaktır. Bu konudaki Topluluk uygulamalarını düzenleyen temel ilke, Avrupa kimya sanayiinin rekabet edebilirliği ile çevrenin ve tüketici sağlığının korunması arasındaki makul dengenin tutturulmasıdır. Topluluğun bu alandaki iki temel önceliğinden ilki, tehlikeli maddelerin ve karışımların piyasaya sürülüşü ve kullanımında, asbest ve kansere yol açan maddeler gibi belirli ürünlerin yasaklanması ve nikel ve benzen gibi başka maddelerin de kullanımına kısıtlama getirilmesidir. Diğer bir öncelik ise, tehlikeli madde ve karışımların sınıflandırılması, paketlenmesi ve etiketlenmesini içermektedir. AB, 13 Şubat 2001 tarihinde Kimyasallar Politikası Stratejisi hakkında Niyet Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Yeni Kimyasallar Stratejisi'nin temel hedefi, iç piyasanın verimli işleyişini sağlayıp kimya sanayiinde yenilik ve rekabet edebilirliği teşvik ederken, bir yandan da çevre sağlığı ve çevre için yüksek düzeyde koruma sağlamaktır.

Radyasyondan Korunma: Topluluk Radyasyondan Korunma Politikası, radyasyon veya radyoaktif maddelerin kullanıldığı işlemlerden, örneğin nükleer yakıt çeviriminin yanı sıra tıbbi ve endüstriyel uygulamalardan kaynaklanan iyonize edici radyasyonun doğurduğu tehlikelere maruz kalmış çalışanların ve halkın korunmasını amaçlamaktadır. Topluluğun radyasyondan korunma alanına şu öğeler girmektedir: kamunun maruz kalması, meslek gereği maruz kalma, tıbbi nedenlerle maruz kalma, doğal radyasyon, çevresel denetim ve değerlendirme, acil durumlara hazırlık ve müdahale, eğitim, bilgilendirme ve hazırlama. AB'de nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma konularına ilişkin esas yasal zemini Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Antlaşması (EURATOM) oluşturmaktadır. Antlaşma dahilindeki çerçeve direktif 'Temel Güvenlik Standartları' direktifidir. Söz konusu direktif yapay radyasyon kaynakları dahil, doğrulanmış işlemler için sağlık ve güvenlik kurallarını tarif etmektedir. Bu kurallar ve işlemler uygulayıcı ülkede açıklanmalı ve bunlara dair yetkili kurumlardan izin alınmalıdır. Temel standartlara uyulmasının sağlanması için gerekli önlemlerin alınması üye ülkelerin sorumluluğundadır.

İklim Değişikliği Sektörü: İklim değişikliği ile mücadelede Avrupa Birliği, uluslararası topluluğun en ön saflarında yer almaktadır. 19. yüzyıldan bu yana Dünya yüzey sıcaklığı ortalama 0.3-0.6 C° derece artmıştır. Araştırmalar da karbondioksit ve sera etkisine yol açan diğer gazların emisyonuna sebep olan fosil yakıt kullanımı ve ağaçların yok edilmesi gibi, insan faaliyetlerinin olumsuz etkisini ortaya koymaktadır. Birlik, iklim değişikliği ile mücadele konusundaki çerçeve stratejisini 1990'lı yılların

başında çizmiş ve 1992 yılındaki Rio Zirvesi'nde kabul edilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne katkıda bulunmuştur. AB, iklimle ilgili pek çok insiyatifin yanında elektriğin yenilenebilir enerjiden alınmasını ve yakıt ekonomisinin iyileştirilmesini teşvik etmektedir. İklim değişikliği ile ilgili olarak 1997 yılında BM'ye üye ülkeler tarafından kabul edilen Kyoto Protokolü de Birlik tarafından imzalanmıştır.

Gürültü Sektörü: Gürültü problemi, daha çok büyük yerleşim merkezlerinde görülen bir çevre problemi olup özellikle kasaba ve şehirlerde yaşayan insanları etkilemektedir. Gelecekteki gürültü politikası konusundaki niyet mektubu Avrupa Komisyonu tarafından 1996 yılında yayınlanmıştır. Dışarıdaki gürültünün çoğu ulaşım araçlarından kaynaklanırken, gürültü emisyonlarının hacmi, dışarıda kullanılan araçların artması sonucunda sürekli olarak artış göstermektedir. Araçların sebep olduğu gürültünün azaltılması hakkındaki Topluluk politikası, izin verilebilir emisyon seviyeleri, garanti edilen gürültü emisyon düzeyleri hakkında araç üzerine işaret koyulmasını veya gürültü testi kodlarını ortaya koyan direktiflerin kabulünü içermektedir.

7. Çevre politikası ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişki nedir?

Avrupa Birliği, 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janerio kentinde toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınmanın küresel çerçevesini oluşturan **Gündem 21**'i onaylamıştır. Sürdürülebilir kalkınma, bu tarihten itibaren, Birliğin hem Avrupa'da hem de dünya ölçeğindeki siyasi öncelikleri arasında ön sıralara yerleşmiştir. Birlik bu çerçevede 1992-2000 yıllarını kapsayan 'sürdürülebilirliğe doğru' başlıklı 5. Çevre Eylem Programı'nı Gündem 21'e paralel olarak geliştirmiştir. Avrupa Birliği'nin sürdürülebilir kalkınma eylemlerinin 6 ögesi şunlardır: Çevresel kaygıların diğer politika alanları ile bütünleştirilmesi / AB, üye ülkeler, iş dünyası ve kamuoyu arasında ortaklık ve sorumluluk paylaşımı / Çevre politikası araçlarının kapsamının vergiler, sübvansiyonlar ve gönüllü anlaşmaları da içerecek şekilde genişletilmesi / Tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi / Mevzuatın uygulanması ve yaptırıma sahip olması / Gündem 21 ve 5. Çevre Eylem Programı çerçevesinde uluslararası işbirliği yapılması. Çevreyi tahrip edebilecek ve doğal kaynakları azaltabilecek beş temel sektör olarak görülen endüstri, enerji, tarım ve ormancılık, ulaşım ve turizm alanlarında AB, bir dizi faaliyet yürütmektedir.

Endüstri: Endüstriyel üretim Avrupa'nın genelinde hızla büyümekte ve endüstri hemen hemen bütün bölgelerde en önemli sektörlerden biri olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte Avrupa'da endüstrinin ekonomi içindeki payı, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) hariç, azalmaya devam etmektedir. Yine de özellikle üretim sanayiinin çevre kirliliğine en fazla katkıda bulunan sektörlerinin diğer sektörlerle göre daha hızlı büyümesi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu

sektörler madencilik, kimya, çelik, kağıt ve mukavva ile demir dışı metal endüstrileri gibi emisyonları ve atıkları yoluyla çevre üzerinde oldukça ciddi etkilere yol açabilecek sektörlerdir. Birlik, çevre konusunun şirket planları ve faaliyetlerine dahil edilmesini amaçlayan bir dizi eylem geliştirmiştir. Bunların en önemlilerinden biri **Çevresel Yönetim ve Denetleme Planı'dır (EMAS)**. Bu sistem, faaliyetlerinin çevresel etkilerini değerlendiren ve su ile havaya verdikleri emisyon ve atıkları, enerji tüketimini, zararlı kimyasal maddelerin kullanımını ve imalat süreçlerinin risklerini azaltmak için bir yönetim planı benimsemiş olan imalat tesislerinin AB tarafından tanınmasını sağlamaktadır. İşyerleri 1997 yılından bu yana EMAS çerçevesinde belgelendirilmektedir.

Enerji: 1990'lı yıllarla birlikte Avrupa'daki toplam enerji tüketimi azalmış ve AB, ekonomik büyümeyi enerji tüketimi artışından ayırmayı başarmıştır. Bununla birlikte enerji, ısıtma, ulaşım ve üretim için oluşan toplam enerji talebinin 1990 ve 2010 yılları arasındaki 20 yıllık sürede %22 oranında artması beklenmektedir. Enerji kullanımının iklim değişiklikleri üzerindeki etkisinin azaltılabilmesi ise fosil yakıtlara bağımlılığın azalması ve enerji verimliliğinde önemli ilerlemelerin kaydedilmesine bağlıdır. Ancak halihazırda enerji üretimi küresel iklim değişikliğine katkıda bulunan en önemli gazlardan biri olan karbondioksit emisyonlarının başlıca kaynağı olmaya devam etmektedir. Birlik, küresel CO2 emisyonlarını 2010 yılına kadar %15 azaltmaya başlayacak şekilde değiştirmeyi amaçlamaktadır. Avrupa Birliği bugün, çevrenin, enerji planlaması ve arzı ile bütünleştirilmesi ve çevre, Avrupa endüstrisinin rekabet gücü ve Birliğin enerji kaynakları arasında sürdürülebilir bir ilişkinin olabilmesini hedeflemektedir. Birliğin 4 enerji AR-GE programı şunlardır: enerji verimliliği (SAVE ve SAVE II) / tüketim ürünleri ve diğer ürünler / güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi (Altener) / temiz ve verimli enerji teknolojilerinin demonstrasyonu (JOULE-Thermie)

Tarım ve Ormancılık: Daha fazla verim elde edebilmek için kullanılan entansif tarım yöntemleri ve tarımın sanayileşmesi, bir yandan içme suyu kalitesini tehdit ederken diğer yandan da Avrupa kuş ve hayvan nüfusunun, bitkilerin, doğa örtüsünün ve ormanların çeşitliliğini azaltmaktadır. AB Ortak Tarım Politikası'nın uygulamaya koyulduğu ilk yıllara göre son zamanlarda, tarım politikalarının çevrenin gerekleri ile bağdaştırılmasının gerekli olduğu yönünde bir anlayış oluşmuştur. Avrupa'da önemli bir sorun haline gelen çevre tahribatı, çevre dostu tarımsal üretim tekniklerinin özendirilmesi ve orman alanlarının yeniden kazanılmasıyla azaltılmaya çalışılmaktadır. Topluluk, 5. Çevre Eylem Programı ile, 1995 yılında yapılan bir düzenlemeyle çevre konularını OTP'nin kapsamına almıştır. Bu program ile kimyasal maddelerin kullanımının sınırlandırılması ve organik tarım faaliyetlerinin desteklenmesi öngörülmüş, entansif tarımdan kaba tarıma geçilmesi hedeflenmiştir.

Ulaşım: Ulaşım sektörü karbonmonoksit emisyonunun yaklaşık %60'ının, enerji ile bağlantılı CO2 emisyonlarının ise yaklaşık %25'inin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Trafik, başlıca gürültü kaynaklarından biri olmanın yanında toplam azot oksit emisyonunun yarısından fazlasının kaynağını oluşturmaktadır. Trafikteki artışın önlenmesi ve çevre dostu taşımacılık sistemlerinin daha yüksek oranda kullanılmasının sağlanması için teknolojik çözümlerin yanı sıra daha iyi bir entegrasyona sahip taşımacılık ve çevre stratejisinin uygulanması gerekmektedir. Birlik bu çerçevede motorlu taşıt, demiryolu ve hava ulaşım endüstrilerini daha fazla seyahat ve daha az hasar talebini karşılamak üzere altyapı çalışmaları yönünde desteklemektedir. Birliğin bu konuda üzerinde önemle durduğu noktalar şunlardır: otomobiller, kamyonlar ve otobüslerden kaynaklanan emisyonları azaltmaya devam edecek teknoloji ve yakıt değişiklikleri / talebin çevresel bakımdan daha sürdürülebilir nitelikte ulaşım tarzlarına, örneğin karayolu yerine demiryolu ve deniz ulaşımına yöneltilmesi için vergi ve sübvansiyonların kullanılması / trans-Avrupa ağları (TEN) ile başlayarak, doğa ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirecek şekilde ulaşım ağları ve planlarının stratejik çevresel değerlendirmelerinin yapılması / uzun mesafe navlun taşımacılığı için karayollarının kullanımına karşı caydırıcılık ve 1.500 kilometreye kadar yolcu taşıma için havayolu yerine demiryolunun teşvik edilmesi.

Turizm: 1970 ve 1980'li yıllarda bazı Birlik ülkelerinde turizmin kontrolsüz gelişimi nedeniyle yaşanan olumsuz deneyimler, bu durumun sorgulanmasına ve sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması, genellikle denizi olan ve güneşli bölgelerdeki yoğun ancak kalıcı olmayan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek temiz çevre koşullarının korunmasına bağlıdır. 2020 yılına kadar uluslararası turizmin %3.1 oranında artmasının beklendiği Avrupa kıtasında, Birlik politikalarının bu konuya yönelik hedefleri şu şekilde sıralanmıştır: kitle turizminin yönetiminin iyileştirilmesi / kıyı ve dağlık alanların korunması / turistlerin çevre bilincinin yükseltilmesi / turizm hizmetlerinin çevre üzerinde daha az etkiye yol açacak şekilde iyileştirilmesi. Birlik, sürdürülebilir turizm konusunda bazı pilot projelere destek vermekte, habitatların ve su kalitesinin korunması ile atıkların ortadan kaldırılması yoluyla turizme yarar sağlayacak çevresel önlemlerin uygulanmasında üye ülkelerle birlikte çalışmaktadır.

8. AB Çevre Politikası'nın finansmanı nasıl sağlanır?

Avrupa Birliği'nin genel bütçesi içinde çevre alanında yapılması öngörülen harcamalar İç Politikalar başlığı altında sınıflandırılmıştır. Çevre politikası için 2005 bütçesinden 235.5 milyon Euro ayrılmıştır. Bu rakam genel AB bütçesinin %2.6'sını oluşturmaktadır.² AB bünyesinde çevreyle ilgili ekonomik araçların kullanılmasını hedefleyen kesin politikalar, 4. Çevre Eylem Programı ile birlikte oluşturulmaya

² European Commission, "General Budget of the European Union for the financial year 2005, The figures", January 2005, p. 20

başlanmıştır. Çevrenin korunmasının ekonomik boyutu ilk kez bu programda vurgulanarak, uygulamada kullanılacak somut araçlar (vergi, harç, devlet yardımı, kirletme/atık hakkı ticareti vb.) sıralanmıştır. 5. Çevre Eylem Programı ise bu alanda bir adım daha ileri giderek, çevre politikalarında mevzuat araçlarının hakimiyetine son verilmesi ve kullanılacak araçların çeşitlendirilmesini ana hedef olarak belirlemiştir. Birlik üyesi ülkeler tarafından Ortak Çevre Politikası uygulamalarında kullanılan ekonomik araçlar, 'kirleten öder ilkesi' çerçevesinde farklılık göstermektedir. Birlik ülkelerinde bu araçlar arasında kullanımı en yaygın olanlar aşağıda belirtilmiştir:

Çevre Vergileri: Topluluk üyesi ülkeler tarafından en yaygın olarak kullanılan ekonomik araçlar çevre vergileri ve harçlarıdır. Vergi ve harçlar, üretici ya da tüketici üzerinde oluşturdukları mali baskı nedeniyle üretim ya da tüketim alışkanlıklarını uzun vadede kirliliğe yol açmayacak biçimde değiştirmeyi özendirilmektedir. Genel olarak çevre harçları belirli bir hizmet karşılığında ödenir. Çevre vergileri ise genel bütçeye, karşılık beklemezsizin yapılan katkılardır.³ Çevre vergileri dörde ayrılmaktadır:

- **Emisyon / atık vergileri:** Hava, su ve toprağa bırakılan atık maddeler ile gürültü emisyonlarının miktar ve içeriği temel alınarak hesaplanan ve bu maddeleri kullanarak çevreyi kirletenlerin emisyon oranlarını azaltma amacı taşıyan vergilerdir. Atık, atıksu ve NOX vergileri bu kapsamda alınmaktadır.
- **Ürün temelinde belirlenen vergiler:** Kullanıldıkları ya da çevreye bırakıldıkları takdirde bazı özellikleri nedeniyle çevreye zarar veren ürünlerden alınan vergidir. Bu vergiler, ya ürünlerin nihai fiyatı ya da üretim sürecinde kullanılan ara mallar üzerinden alınmaktadır. Naylon poşetler ve diğer geri dönüştürülemeyen ambalajların pazar fiyatı üzerinden belirlenen vergiler buna örnektir.
- **Kullanım temelinde belirlenen vergiler:** Çevre temizliği ile ilgili olarak verilen hizmetler için bu alanda yetkili kurumlara ödenen vergilerdir. Örneğin belediye atıklarının ya da atıksuyun toplanması ve temizlenmesi için ödenen vergiler bu kapsamda yer almaktadır.
- **Vergilendirme farklılıkları:** Çevreyi kirleten ürünlerden daha yüksek, buna karşılık çevre kirliliğine yol açmayan ürünlerden daha az oranda vergi alınmasıdır.

Kirletme / Atık Hakkı Ticareti: Kirletme / atık hakkı ticareti çevreyi kirletenlerin yasal olarak kendilerine verilen kirlilik sınırından daha az çevre kirliliğine sebep olmaları durumunda, bu hakkın kalan kısmını başka kirleticilere devretme hakkına sahip olmaları anlamına gelmektedir. Örneğin herhangi bir işletme kendisine tanınan 'kirletme hakkı'ndan daha az çevre kirliliğine yol açarsa, hakkın kalan kısmını başka işletmelere ya da aynı işletme bünyesindeki daha az kirleten birimlere para karşılığı

³ OECD, "Economic Instruments for Environmental Protection: Experience in OECD Countries", Applying Market Instrument to Environmental Policies in China and OECD Countries, 1997, s. 33

(verilen emisyon lisanslarının satılması yoluyla) devredebilmektedir. Sonuçta sistem işletmeler arasında kirletme hakkının alınıp satıldığı yapay bir pazarın oluşmasına sebep olmakta, izin verilen orandan daha az çevre kirliliğine yol açanlar ya da çevre kirliliğini azaltmaya yönelik giderleri diğer işletmelere oranla daha düşük düzeyde olanlar, bu sistemden kazanç sağlamaktadır. Sistemin amacı, işletmelerin elde edecekleri mali çıkarı göz önünde bulundurarak, uzun vadede emisyon oranlarını düşürmek için girişimde bulunmalarını teşvik etmektir.

Depozito – Geri Ödeme Sistemi: Depozito - geri ödeme sisteminde çevreyi kirletme olasılığı bulunan ürünleri kullananlar, bu ürünler için belirli oranda depozito öderler. Ürünlerin tamamı ya da bir kısmı çevreyi kirletmeden geri dönerse verilen depozito geri ödenir. Bu konuda en bilinen uygulama, AB ülkelerinin büyük bir kısmında yürürlükte olan, meşrubat ve bira şişe ve kutularının iade edilmesi uygulamasıdır. Bu uygulama pil, plastik, araba aküsü, boya ve tarım ilaçlarının kutularını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Mali Yardımlar: Topluluğun çevre politikasının temel unsurlarından biri olan 'kirleten öder ilkesi'ne rağmen, üye ülkelerin tümü kirletenlere çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik uygulamalarda kullanılmak üzere mali yardım sağlamaktadır. En önemli vergi indirimleri, sübvansiyonlar ve düşük faizli krediler olan bu yardımlar, çevreyi kirletenlerin kirliliği engellemeye yönelik yatırımlarının finansmanına katkıda bulunmak amacıyla oluşturulmaktadır. Bu yardımlar; yatırıma yönelik yardımlar, yatay destek mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik yardımlar, işletme yardımları ve çevre dostu ürünlerin kullanılmasına yönelik yardımlar şeklinde olabilmektedir.

Mevzuata Uygunluğu Teşvik: Mevzuata uygunluğu teşvik, mevzuat ile doğrudan bağlantılı tek ekonomik araçtır. Mevzuata uymamanın çeşitli yollarla cezalandırıldığı bu yöntemin amacı, çevreyi kirleterek üretim yapmayı ekonomik açıdan verimsiz kılmak ve üretimin çevre faktörünün dikkate alınarak yapılmasını teşvik etmektir.

Çevresel Sorumluluk Kapsamı: 'Kirleten öder ilkesi' kapsamında çevreyi kirletenlerin mali açıdan temizlemekle yükümlü olmaları, çevreye zarar verme risklerinin sigorta şirketleri tarafından üstlenildiği bir pazar oluşturmuştur. Bu kapsamdaki sigorta primlerinin tutarı potansiyel riskler, çevreyi temizlemek için gerekli maliyet, cezai yaptırımların maliyeti gibi unsurlar tarafından belirlenmektedir. Çevrenin korunması ise kirleticinin çevre kirliliğindeki masumiyetini ispat etmesi halinde primlerde indirim yapılmasıyla teşvik edilmektedir.

Çevre Etiketleri (Eko-etiketleme): Çevreye zarar vermeyen ürünlerin üretim ve kullanımının teşvik edilmesi amacıyla 1992 yılında başlatılan uygulama, üretimden yok olmasına dek tüm yaşam süreci içinde çevre üzerindeki zararlı etkisi azaltılmış

ürünlerin 'çevre etiketi' ile ödüllendirilmesini öngörmektedir. Bu şekilde çevreye zarar vermeyen ürünlerin tasarım, üretim, pazarlama ve kullanımı özendirilmektedir.

Çevre Yönetim ve Denetim Sistemi (EMAS): EMAS, küresel bir çevre yönetim sistemi olan ISO 14000 ile benzerlik taşıyan, ancak yalnızca AB ülkelerinde uygulanan bir sistemdir. Ekonomik bir araç olarak ise EMAS, AB çevre etiketiyle benzerlik taşımaktadır. EMAS uygulamasının iki hedefi; işletmelerin faaliyetinde buldukları tesis kapsamında çevre politikaları, program ve yönetim sistemleri oluşturarak, bu sistemlerin uygulanması ve denetlenmesi ile işletmelerin, çevrenin korunmasına ilişkin performansları hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesidir.

9. Avrupa Çevre Ajansı'nın görevleri nelerdir? 'Çevre Değerlendirme Raporu' nedir?

Merkezi Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da bulunan Avrupa Çevre Ajansı, 1990 yılında, üye ülke hükümetleri ve Topluluk organları yanında, kamuoyunun da çevre ile ilgili konularda doğru bilgiye düzenli olarak ulaşabilmesi amacıyla kurulmuştur. Ajans, çevrenin durumu hakkındaki bilgileri biraraya getirmekte, değerlendirmekte ve hazırladığı raporlarla aktarmakta, uygun ve etkili çevre politikaları oluşturmaları için üye ve aday ülkelere gerekli temel bilgiyi sağlamaktadır. Ajans'ın işlevleri şu şekilde özetlenebilir: üye ülkelerle birlikte Avrupa çapında çevre konulu bir bilgi ve gözlem ağı oluşturulması / çevre ile ilgili verilerin kaydedilmesi, değerlendirilmesi ve dağıtımı / çevreye ilişkin istatistikî verilerin Avrupa düzeyinde birbirleriyle karşılaştırılabilir kılınmasının sağlanması / çevre ile ilgili gelişmelerin önceden tahmin edilmesine yönelik tekniklerin geliştirilmesi ve uygulanması alanındaki faaliyetlere ivme kazandırılması. Ajans tüzel kişiliğe sahip olup, Topluluk mevzuatı kapsamındaki bütün alanlarda araştırma ve incelemeler yaparak yıllık raporlar yayınlamaktadır. Ajans ayrıca, Topluluğun çevre politikasına dair çeşitli uygulamalar hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla kitap, broşür ve bültenler yayınlamakta, internet ortamında da değerlendirmelerde bulunmaktadır. Birlik üyesi olmayan ülkelerin de Ajans'ın çalışmalarına katılımına izin verilmektedir. Türkiye, Bulgaristan ve Romanya Avrupa Çevre Ajansı'na üyedir.

Avrupa Çevre Ajansı'nın bugüne kadar gerçekleştirdiği en önemli çalışmalardan biri '**Avrupa'da Çevre: Dobris Değerlendirmesi**' olmuştur. 1995 yılında yayımlanan çalışmada, yalnızca AB üyesi ülkeler değil, tüm Avrupa kıtasında çevrenin durumu çeşitli açılardan incelenerek bir durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Toplam 46 ülkede çevrenin durumu, iklim değişikliği, stratosferik ve troposferik ozon, asitleşme, kimyasallar, atıklar, biyolojik çeşitlilik, kara içi sular, deniz ve kıyı çevresi, toprak erozyonu, kentsel çevre, teknolojik ve doğal afetler olmak üzere 12 değişik açıdan incelenmiştir. 'Dobris Değerlendirmesi', 1998 yılında yenilenerek '**Avrupa'da Çevre:**

İkinci Değerlendirme' başlığı altında yayınlanmış ve Avrupa çevre politikaları ile ilgili yapılan çalışmalar için önemli bir referans noktası olmuştur. **'Avrupa'nın Çevre Sorunları: Üçüncü Değerlendirme Raporu'** ise 'Avrupa'nın Çevre Sorunları' projesi kapsamında 2003 yılı başında yayımlanmıştır. Üçüncü Değerlendirme Raporu, çevre sorunlarına ilk iki rapordan daha bütünsel bir yaklaşımla eğilmekte ve çevre sorunlarının bölgesel politikalara entegre edilmesini sağlayarak ilgili bölgelerdeki politik gelişmeleri yansıtmaktadır. Rapor ayrıca ilk kez Orta Asya'yı ve Rusya Federasyonu'nun tamamını da kapsamak suretiyle coğrafi içerik açısından ilk iki rapordan farklılık göstermektedir. 'Üçüncü Değerlendirme Raporu'nda ortaya koyulan tespitler şu şekilde özetlenebilir:

- Ozon tabakasının delinmesine neden olan parçacıkların emisyonu ve havaya yapılan emisyonlar önemli ölçüde azaltılarak havanın kalitesi artırılmış, suya emisyon yapan kaynakların azaltılması su kalitesinin artmasını sağlamıştır.
- Doğal yaşam alanlarının korunması biyolojik çeşitliliğin de korunmasını sağlamıştır.
- Bu gelişmeler büyük ölçüde ürünlerde (petrolde bulunan kurşun, sıvı yakıtlarda bulunan kükürt, otomobillerde kullanılan katalitik konvertör) ya da üretim süreçlerinde (elektrik santrallerinden yapılan emisyon, sıvı ve atık fırınları) değişiklik yapmak ve önemli doğal alanları korumak gibi geleneksel yöntemlerle elde edilmiştir.
- Başta atık yönetimi olmak üzere, uygulanan çevre politikaları doğal kaynakların kullanımının azaltılması konusunda önemli bir gelişme sağlayamamış, bu alandaki iyileşmenin sosyal ve ekonomik kalkınmaya bağlı olduğu gerçeği doğrulanmıştır.
- Çevre politikalarının oluşturulup uygulanması ve teknolojik alandaki gelişmelere uyarlanması ve bu politikaların tüm Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Avrupa'nın çevreyi gerektiği gibi koruyabilmesi ve sektörel entegrasyon ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için uygulanan politikalara daha büyünleyici yaklaşımlar getirilmesi gerekmektedir.
- Dünyanın çevre sorunlarının bazılarının ortaya çıkmasında sanayileşmiş Avrupa'nın büyük bir rol oynadığı belirtilmektedir. Bu nedenle küresel sürdürülebilirliğin elde edilmesinde Avrupa'nın siyasi işbirliği önemli bir rol oynayacaktır.⁴

⁴ Avrupa Çevre Ajansı, 'Avrupa'nın Çevre Sorunları: Üçüncü Değerlendirme Raporu, Özet', Kopenhag 2003, s. 4-7

10. AB'de çevrenin korunmasını teşvik etmek üzere planlanmış destek mekanizmaları ve fonlar var mıdır?

AB'nin Ortak Çevre Politikası, temelde çevre kirliliğinin bedelinin kirletene ödetilmesi üstüne kurulmuştur. Ancak bölgeler arası farklılıkların yoğun olduğu ve ilgili sektörlerin mali sıkıntı içinde bulunduğu durumlarda, Birliğin çevreye ilişkin hedeflerinin gerçekleştirilmesi için Topluluk fonlarından katkı sağlanmaktadır. Bu çerçevede Birliğin Yapısal Fonları ve Uyum Fonu kapsamında çevre ile ilgili harcamaların karşılanacağı mali fonlar oluşturulmuştur. AB'nin çevreye yönelik mali destek mekanizmalarının en önemlisi, yalnızca çevre politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması amacıyla oluşturulmuş bir araç olan **LIFE** programıdır.

LIFE (Çevre İçin Mali Araç): LIFE, sadece çevreye yönelik projelerin finansmanı amacıyla oluşturulan tek Topluluk mali aracıdır. LIFE programı 1992 yılında, Topluluğun çevre mevzuatı ve çevre politikalarının uygulanmasını desteklemek amacıyla uygulamaya koyulmuştur. LIFE, AB, aday ülkeler ile Akdeniz ve Batlık Denizi'ne kıyısı olan, yeni üye olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri dışında, bazı ülkelerdeki çevreye ilgili faaliyetleri finanse etmektedir. LIFE bütçesi, 1992-1995 yıllarını kapsayan LIFE I döneminde 400 milyon Euro, 1996-1999 yıllarını kapsayan LIFE II dönemi için ise 450 milyon Euro olmuştur. İçinde bulunduğumuz 2000-2004 yıllarını kapsayan LIFE III için ise ayrılan miktar 640 milyon Euro düzeyindedir. LIFE III 2005-2006 dönemine uzatılarak 317 milyon Euro bütçe ayrılmıştır. 1992-2002 yıllarını kapsayan dönemde LIFE tarafından finanse edilen proje sayısı 2060 olmuştur.⁵ LIFE programı kapsamında Çevre, Doğa ve Üçüncü Ülkeler olmak üzere her birinin farklı öncelikleri olan üç ayrı alanda mali destek sağlanmaktadır. Topluluk dışı ülkelerin LIFE-Çevre ve LIFE-Doğa'ya katılımları mali katkı yapmalarına bağlıdır.

- **LIFE-Çevre:** Sanayi faaliyetlerinde sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasına katkıda bulunan yenilikçi eylemler ve demonstrasyon faaliyetleri, yerel yönetimleri hedef alan demonstrasyon, promosyon ve teknik yardım faaliyetleri, Topluluk mevzuatı ve politikalarını desteklemeye yönelik hazırlık eylemleri bu program altında desteklenmektedir. Bu projelerin desteklenmesinde Topluluk katkısı, projenin gelir yaratma niteliği taşıması durumunda maksimum %30, diğer alanlarda ise %50'dir. 1992 yılından bu yana 1199 projeyi finanse eden LIFE-Çevre için, LIFE III döneminde 300 milyon Euro ayrılmıştır.
- **LIFE-Doğa:** Bu program altında, AB sınırları içindeki doğal yaşam alanları ile vahşi hayvan ve bitki örtüsünün korunmasına yönelik projeler desteklenmektedir. Projelerde Topluluk katkısı en fazla %50'dir. Projenin, korunması öncelikli doğal yaşam alanları ya da hayvan türlerine yönelik olması

⁵ European Commission, DG Environment Homepage
<http://www.europa.eu.int/comm/environment/life/home.htm>

gibi bazı istisnai durumlarda, bu oran %75'e kadar yükseltilebilmektedir. 1992 yılından bu yana 700 projeyi finanse eden LIFE-Doğa için, LIFE III döneminde 300 milyon Euro ayrılmıştır.

- **LIFE-Üçüncü Ülkeler.** AB üyesi olmayan ülkelerde çevre yönetimine ilişkin idari yapıların oluşturulmasını desteklemek amacıyla, LIFE-Üçüncü Ülkeler kapsamında teknik yardım sağlanmaktadır. Ayrıca çevrenin korunmasına yönelik eylemler ve sürdürülebilir kalkınma amaçlı demonstrasyon faaliyetleri de desteklenmektedir. Topluluk desteği teknik yardım içeriyorsa projenin kabul edilir maliyetinin tamamı, içermiyorsa %70'i finanse edilmektedir. Genelde ulusal idareler tarafından geliştirilen projelerin desteklediği bu programa aralarında Türkiye'nin de bulunduğu toplam 19 MDAÜ, Baltık ve Akdeniz ülkesi katılmaktadır. 1992 yılından bu yana 161 projeyi finanse eden LIFE-Üçüncü Ülkeler için, LIFE III'ten 38 milyon Euro ayrılmıştır.

Halihazırda Türkiye'de hava ve su kalitesinin artırılması, atık yönetimi ve kokulu emisyonlarla mücadele ile ilgili projeler desteklenmektedir. Projelerin LIFE desteğinden yararlanabilmesi için göz önünde bulundurulacak başlıca kriterler şunlardır: çok küçük çaplı projeler, çalışmalar ve altyapı hazırlıkları destekten yararlanamaz / çevrenin durumunda önemli oranda iyileşme sağlama amaçlı pilot projelere yönelik önerilere öncelik tanınır / büyük işletmelere oranla KOBİ'lere öncelik tanınır / projelerin sınırötesi boyutlu olması tercih edilir / projelerin ihale duyurusunda belirtilen koşullara mümkün olduğu ölçüde uyması beklenir. LIFE programının yanı sıra, doğrudan çevreye yönelik olmasa da, çevre politikalarının hayata geçirilmesine dolaylı olarak katkı sağlayan mali destek mekanizmaları ve fonlar da bulunmaktadır.

Yapısal Fonlar: Yapısal Fonlar, bölgesel ekonomik kalkınma, istihdam, çevre, tarım ve balıkçılık gibi alanlarda finansman sağlamak amacıyla oluşturulmuş olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Sosyal Fonu (ESF), Avrupa Tarımsal Destek ve Garanti Fonu (FEOGA) ve Balıkçılık Alanında Mali Destek Sağlamaya Yönelik Araç (FIFG)'dir.

Uyum Fonu: Uyum Fonu, AB üyesi ülkelerin ekonomik ve sosyal açıdan bütünleşmesine katkıda bulunmak amacıyla 1994 yılında oluşturulmuştur.⁶ 1994 yılında GSYİH'si Topluluk ortalamasının %90'ından az olan İspanya, Yunanistan, Portekiz ve İrlanda'nın ulaşım altyapısı ve çevreye yönelik projelerine Uyum Fonu kapsamında mali destek sağlanmaktadır. Uyum Fonu'nun bütçesi 2003 yılı için 2.839 milyon Euro kadardır ki bu rakam yapısal fonların %8.3'üne denk düşmektedir. Uyum Fonu çerçevesinde desteklenen projelerin yarısı çevrenin korunmasına yönelik projelerdir.

⁶ AET/1164/94 sayılı ve 16.5.1994 tarihli karar (ATRG. L 130, 25.05.1994, s.1)

ALTENER: Enerji Politikası kapsamında oluşturulan ve yenilenebilir enerjilerin geliştirilmesini hedefleyen mali destek kaynağıdır.

SAVE II: SAVE programının devamı niteliğinde 2003-2006 dönemini kapsayacak şekilde tasarlanan program, bölgesel ve kent düzeyinde enerji yönetimine yönelik olarak Enerji Politikası çerçevesinde oluşturulmuştur.

Sürdürülebilir Tüketim: Tüketim Politikası kapsamında oluşturulan ve çevre üzerinde olumsuz etkileri bulunan tüketim alışkanlıklarının azaltılmasını hedefleyen mali kaynaktır.

Topluluk Girişimleri: Kentsel sorunlara ilişkin olarak URBAN, kırsal gelişmeye yönelik LEADER II, sınırötesi ve bölgeler arası işbirliğini destekleme amacı taşıyan INTERREG II ve AB içinde bazı bağlantısız bölgelerle Birliğin geri kalan kısmı arasında bağlantının sağlanmasını hedefleyen REGIS II bu alanda çevreye ilişkin başlıca girişimlerdir.

SMAP: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde oluşturulan ve Akdeniz'de çevrenin korunmasını hedefleyen program kapsamında su kaynakları, kıyı şeritleri, atık ve çölleşme konulu projeler öncelikli olarak desteklenmektedir.

Gelişmekte olan ülkelere yönelik çevre yardımları: Topluluğun dış politikası kapsamında öncelikle MDAÜ ve Akdeniz ülkeleri olmak üzere Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkelerine çevre alanında kullanılmak üzere mali destek sağlanmaktadır. MDAÜ'ler için TACIS ve PHARE, Akdeniz ülkeleri için ise MEDA Fonu bu ülkelerde çevre koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Yukarıda sıralanan tüm bu politikalar haricinde çevrenin korunması amaçlı yatırım projelerine Avrupa Yatırım Bankası tarafından da destek verilmektedir. Bu kapsamda çevre bilgisi ve duyarlılığının artırılması, çevre örgütlerinin mali açıdan desteklenmesi, çevreye yönelik tehditlerin azaltılması ve küresel çevrenin korunması hedeflenmektedir.

11. AB çevre mevzuatında kişilere sağlanan haklar nelerdir?

Bilgilendirilme hakkı: Vatandaşların kendi hayatları hakkında doğru kararlar alabilmeleri için devlet politikalarına dair bilgilere kolaylıkla ulaşabilmeleri gerekir. Bunun yanında devlete ait dosyaların kamuoyu denetimine açık olması, devlet görevlilerinin hatalarının ve sahip oldukları erki kötüye kullanmalarının ortaya çıkmasında önemli bir kontrol mekanizması olmaktadır. AB'de çevre ile ilgili bilgilere

erişim hakkındaki 90/313/EEC sayılı Direktif üye ülkelerdeki dosyaları kamuoyuna açarak kişilerin, sınai faaliyetler ve hükümet kararlarının çevresel etkilerini görebilmelerini sağlamıştır. Direktif ile, üye ülkelerin çevrenin genel durumu hakkındaki bilgileri yayınlamaları da zorunlu kılınmaktadır.

Fikri sorulma hakkı: Hükümetler tarafından, karar alma süreçlerine çevresel kaygıların ilk kez dahil edildiği 1985 yılından sonra, 1997 yılında alternatif çözümlerin ve küçük ancak çok sayıda projenin değerlendirilmesine izin verilmiştir. 1994 yılında, 5. Çevre Eylem Programı çerçevesinde Birliğin çevre politikalarını ve yasalarını halka yakınlaştırmak üzere işletmeleri, tüketicileri, sendikaları, meslek kuruluşlarını, çevre gruplarını ve yerel ve bölgesel organları temsilen 32 kişiden oluşan bir diyalog grubu oluşturulmuştur. Bu grup Avrupa Çevre ve Sürdürülebilir Gelişme İçin Danışma Forumu ismini almıştır. Ayrıca, ülkeler ve farklı yönetim düzeyleri arasında işbirliğini geliştirmek üzere iki diyalog grubu daha oluşturulmuştur. Bunlardan biri üye ülkelerde, çevre yasalarının uygulanmasından ve uygulatılmasından sorumlu olan merciler ağı IMPEL, diğeri ise Komisyon ve üye ülkelerin üst düzey çevre yetkililerinden oluşan Çevre Politikası İnceleme Grubu'dur.

Hükümetlerin kararlarını irdeleme hakkı: Birlik, AB çevre hukukunun uygulanması ve yaptırımını hakkında geniş kapsamlı bir karar ile çevre konularında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerine ve bireylere Birlik hukukunun uygulatılması için mahkemelere başvuru hakkını vermiştir. Bu kararda çevre direktifleri için yargıya başvuru hakkı tanınmakta ve temsili kurumlar tarafından ulusal mahkemelere başvuru yolu açılmaktadır.

AB yasalarından yararlanma hakkı: Herhangi bir üye ülkenin herhangi bir direktifi doğru biçimde uygulamaması, bir bireyi belli şartlar altında AB hukuku çerçevesinde tesis edilmiş bir haktan yoksun bırakabilir. Ancak Avrupa Birliği Adalet Divanı, bir kişinin AB hukuku çerçevesindeki hakkının, AB hukukunun ulusal hukuka gereğince adapte edilmiş olmadığı hallerde bile bir üye devlet aleyhine uygulatılabileceği kararını vermiştir. Bu 'doğrudan etki' doktrini, hükümet dışı kuruluşlar ulusal mahkemelerde AB çevre direktiflerini uygulatma hakkına sahip olduğu takdirde daha da önemli hale gelebilir. Bir birey AB hukuku çerçevesinde koruma isteyerek bir yerel mahkemeye başvurduğunda, mahkeme, davayı bir karar için Adalet Divanı'na havale edebilir.

12. AB'nin yeni üyelerinin çevre korunması ile ilgili geçiş süreleri veya muafiyetleri var mıdır?

AB'nin üyelik müzakereleri sırasında aday ülkelerden beklediği, çevre müktesebatının ulusal mevzuata aktarımı ve uygulanmasıdır. Bu çerçevede yapılması gerekenler; bilgi ve çevresel etki değerlendirmesini de içeren Topluluk çerçeve mevzuatının aktarılması, Topluluğun taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanan önlemlerin yerine getirilmesi, küresel ve sınırötesi kirliliğin azaltılması ve biyolojik çeşitliliği korumayı amaçlayan doğa koruma mevzuatının hayata geçirilmesi ve ürün standartlarının belirlenmesi gibi iç pazarın işlemlerini sağlayacak önlemlerin alınmasıdır. Çevre müktesebatının uygulanması ve yaptırımını için güçlü ve iyi donanımlı bir idare mekanizması şarttır.

Yeni üyeler, çevre korumasına dair şartlarını diğer politika alanlarıyla birleştirmek ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak yönünde tasarlamalıdır. Çevre müktesebatına uyumun sağlanmasının yeni üyeler için 80 ila 120 milyar Euro arasında değişen tutarlarda bir yatırım gerektirdiği hesaplanmıştır. Bu miktarın, ülkelerin GSMH'nin %2-3'üne denk düştüğü hesaplanmıştır. Yeni üyelerde AB çevre direktiflerinin uygulanması ve bunların öngördüğü çevre koruması düzeyi, kamu sağlığı açısından önemli faydalar getirecek ve ormanların, tarlaların ve balıkçılığın karşı karşıya kaldığı sorunları ortadan kaldıracaktır. AB direktiflerinin aday ülkelere getireceği faydanın toplam değeri 134 ila 682 milyar Euro arasında hesaplanmaktadır.

Geçiş süreleri ve muafiyetlerin, zaman ve içerik bakımından sınırlı olmaları gerektiği prensibinden hareketle AB, çevreye ilişkin geçici önlemler üzerindeki müzakerelerin bazı alanları kapsamayacağını bildirmiştir. Bu alanlar; aktarım (uygulama safhasından farklı olarak), mevzuat çerçevesi (hava, su, atık, etki değerlendirmesi, bilgiye erişim), doğanın korunması (habitat, kuşlar), iç pazarın gerekleri (ürün mevzuatının tamamı) ve önemli altyapı uyarlamaları gerektiren yeni donanımlar olarak belirlenmiştir. Geçici önlemler için yapılan taleplerin haklılığı müktesebatla uyumun zamanla sağlanacağını garanti eden ayrıntılı planlar sunularak ispat edilmesi istenmiştir. Bu planlar ayrıca yeni üyelere ileride yasal bağlayıcılık taşıyacak orta vadeli hedeflerini belirleme imkanını sağlamıştır.

Yeni üyelerin tamamı muafiyetler ve teknik uyarlamalar için talepte bulunmuştur. Müzakereler ve AB'nin çabaları sonucunda bu taleplerin bazıları geri çekilmiş, sonuçta da çok kısıtlı bazı alanlarda (uçucu organik bileşiklerinin emisyonu, sıvı yakıtlardaki sülfür oranı, atık suların göreceği işlemler, içme suyu, kirliliğin engellenmesi ve kontrolü) geçiş süreleri tanınmıştır.

13. AB çevre mevzuatının uygulanması nasıl sağlanmaktadır?

AB çevre mevzuatının büyük bir bölümü üye ülkeler tarafından uygulanması ve uygulanması gereken direktifler şeklinde olduğundan Birlik yasalarının uygulanması ve yaptırımı ulusal yasalara ve idarelere bağlıdır. Topluluk politikalarıyla ilgili olarak alınacak tüm kararlarda yetki ikamesi ilkesinin gözetilmesi hükmü getirilmiştir. Amaçlara, Topluluk düzeyinde ulaşılmasının üye ülkelerin her birinin kendi düzeyinde ulaşabilmesinden daha kolay olması durumunda Topluluğun politikalara müdahale etmesi mümkün olabilmektedir. Bir politikanın uygulanması için gereken maliyetin, üye ülkenin karşılayabileceği orandan yüksek olması durumunda ise Birlik, geçici istisnalar verebilmekte ya da Uyum Fonu'ndan mali destek sağlayabilmektedir. Ancak bu, Ortak Çevre Politikası'nın temel ilkelerinden biri olan 'kirleten öder ilkesi'ni ihlal etmeyecek şekilde yapılmaktadır.

Üye ülkelerde çeşitli faaliyetler nedeniyle çevreye verilen zararlardan doğan sorumluluk hakkında kanunlar bulunmaktadır. Ancak bu kanun hükümleri yalnızca insan sağlığı ile mal varlığına gelen zararlar için uygulanmaktadır. Komisyon'un amacı, doğal kaynaklara verilen zararların da bu kapsamda değerlendirilmesi, en azından Topluluk mevzuatı tarafından ele alınan kaynaklar bakımından da bu sorumluluk kurumunun uygulanmasıdır. Sorumluluk prensibinin etkili olabilmesi için kirletenlerin teşhis edilebilmesi, zararın ölçülebilir ve zarar ile kirleten arasında sebep-sonuç ilişkisi olması gerekmektedir. Sorumluluk ilkesi, iklim değişiklikleri gibi yaygın ve geniş kapsamlı kirlilikler bakımından uygulanamamaktadır. Kirleten öder ilkesini işler hale getirmek için fayda-maliyet analizi yöntemi kullanılmaktadır. Ayrıca, bu ilke yardımıyla, müdahaleci tedbirler vasıtasıyla, yani şartlar koyarak, emirler, yasaklar getirerek çevreye zararlı davranışlar hukuken izin verilen bir düzeyde sınırlandırmaya çalışılmaktadır. Bu müdahaleci tedbirler çoğu zaman, maliyetlerin kirletene yüklenmesi şeklinde olmaktadır. Buna göre kirletici, belirli bir dereceye kadar çevre kirliliğine müsaade edilmesi sonucu ortaya çıkan maliyetleri, parasal olarak telafi etmektedir. Ne var ki, uygulamada kirletene yüklenen mali yük, çevre değerlerinin eski haline getirilebilmesi için ihtiyaç duyulan kaynakların sağlanması hedefinden uzak bir bedel şeklinde tespit edilmektedir. Bu tür problemlerin önüne geçilebilmesi için hayata geçirilen özen gösterme ya da ihtiyat ilkesi, hukukun istediği belirgin verilerin bilim tarafından ortaya koyulmadığı alanlarda ve durumlarda dahi çevrenin korunmasını sağlamak için geliştirilmiştir. Bunlara ek olarak getirilen işbirliği ilkesi de çevre politikası uygulanırken, devlet ve toplumun ortaklaşa hareket etmelerini ve çözümde pay sahibi olmalarını sağlamaktadır. Avrupa Birliği Çevre Hukuku'nun Uygulanması ve Yaptırımı Ağı (IMPEL), Birliğin çevre hukuku alanındaki tutarlılık ve uygulama gücünün geliştirilmesi için birlikte çaba gösteren üye ülkelerin çevre idarelerinin resmi olmayan işbirliğini sağlamak üzere kurulmuştur. Avrupa Birliği ülkeleri çevre kirliliğini azaltmak için başlıca iki faaliyet alanı belirlemiştir. Bunlardan

birincisi, daha az kirleten ürünler, daha temiz üretim sistemleri geliştirmektir ki, burada hukuki araçların önemli rol oynadığı söylenebilir. İkincisi ise, varolan kirliliğin sorumlularının saptanması, maliyetinin de saptanan sorumlulara yansıtılmasıdır ve bu konuda da ekonomik yaptırım olan araçlar belirleyici bir işlev görmektedir.

14. AB'nin çevrenin korunması alanındaki küresel rolü nedir?

İklim değişikliği, ozon tabakasının incilmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması, ormanların tahrip edilmesi gibi küresel sorunlar, çevre ve insan sağlığını giderek daha fazla tehdit eder hale gelmiştir. Çevre sorunlarının sadece bir ülke ya da sınırlı bir bölgeyi etkilememesi nedeniyle sınırötesi sorunlara uluslararası çözüm yolları arama eğilimi giderek artmıştır. Çevre alanında uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, Maastricht Antlaşması ile AB Ortak Çevre Politikası'nın temel hedefleri arasına dahil edilerek resmîyet kazanmış ve Birlik otuzdan fazla uluslararası konvansiyona taraf olmuştur. Uluslararası işbirliği açısından AB, 1992 yılında yapılan Rio Zirvesi'nde kabul edilen İklim Değişikliği ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmeleri, ayrıca çölleşmeyi engellemek amacıyla hazırlanan Konvansiyon, Baltık Denizi'nde çevrenin korunmasına ilişkin Helsinki Konvansiyonu, ozon tabakasına zarar veren gazların azaltılmasına yönelik Viyana Sözleşmesi ve Montreal Protokolü'ne taraf olmuştur. Avrupa Birliği ve üye ülkeler birlikte küresel gelişme yardımlarının yarısından fazlasını yapmakla beraber, 1990 yılından bu yana bu yardımlar çevresel değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Örneğin Asya ve Latin Amerika'ya yapılan yardımların en az %10'unun çevre için harcanma zorunluluğu getirilmiştir. 1982 yılından beridir de 'gelişmekte olan ülkelerde çevre' başlıklı bütçe kalemi nedeniyle sivil toplum örgütlerinin çevreyle ilgili projeler geliştirmeleri teşvik edilmektedir.

Kyoto Protokolü, Uluslararası Çevre Anlaşmaları ve AB: BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf olan AB, 1998 Nisan ayında Kyoto Protokolü'ne de imza atmıştır. Kyoto Protokolü, sanayileşmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltma taahhütlerini daha katı hale getirmekte ve bu azaltımın belirli zaman dilimleri içinde gerçekleşmesini öngörmektedir. 23 Temmuz 2001 tarihinde, ABD hariç katılımcı diğer 177 ülke Kyoto Protokolü'nün ne şekilde uygulanacağı hususunda anlaşmaya varmışlardır. Protokol'ün belirlediği ilk zaman dilimi 2008-2012 yılları arasını kapsayan dönemdir. Kyoto Protokolü'nü imzalayan AB, küresel ısınmayla mücadele için sera gazı emisyonlarını 2008-2012 yıllarına kadar %6 ila %7 oranında azaltma taahhüdü altına girmiştir. 1990'lı yıllarda sera gazı emisyonlarında AB ülkelerinde %3.5 oranında düşüş gerçekleşmiştir. Ancak halen yürürlükte olan AB politikalarına ve alınan önlemlere dayanılarak yapılan tahminler AB'de emisyonların 2010 yılına kadar %4.7 oranında azalarak Kyoto Protokolü ile belirlenen hedefin 3.3 puan altında kalacağını göstermektedir. Ekim 2004'te Rusya Federasyonu tarafından onaylanarak 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe giren Kyoto Protokolü bağlamında tüm politikaların

ve önlemlerin uygulanmasıyla, emisyonların %2.4 oranında azalması ve böylece belirlenen hedefin altına inilmesi beklenmektedir. Avrupa Komisyonu, Şubat 2005'te bir bildirme yayımlayarak iklim değişikliğiyle ilgili olarak 2012 sonrasına ilişkin eylemlerini belirlemiştir. Bildirme, Kyoto Protokolü'nün getirdiği yükümlülüğün 2012 yılında sona ermesiyle, iklim değişikliğine ilişkin politikaların, AB'nin uluslararası ortaklarıyla gerçekleştireceği müzakerelerin ana hatlarını oluşturacağını belirtmektedir. Komisyon bildirgesi, 2012 sonrası AB stratejisine entegre edilmesi gereken unsurları şöyle sıralamaktadır;

- Emisyonların azaltılması konusunda uluslararası katılımın artırılması,
- Hava ve deniz taşımacılığı, ormancılık gibi daha fazla sektörün sürece dahil edilmesi,
- AB ve dünya çapında emisyonları azaltmak amacıyla, Avrupa emisyon haklarının alışveriş sistemi gibi, esnek ticari araçlarının tercih edilmesi,
- AB ve uluslararası düzeyde uyum politikalarının geliştirilmesi.

Yapılan öneriler arasında, ABD ve hızlı büyüyen ekonomiler gibi büyük ölçüde emisyon yayan ülkeleri söz konusu stratejiye dahil etmek için çabaların iki katına çıkarılması da yer almaktadır. Bildirme aynı zamanda, deniz ve hava taşımacılığı gibi sektörlerinde bildirgenin ele aldığı 2012 sonrası rejimine tabi tutulacağını belirtmektedir.

Viyana Konvansiyonu ve Montreal Protokolü'nün uygulanması Batı Avrupa'da bir başarı öyküsü yaratmış ve ozon tabakasını delen madde kullanımı Protokol'de öngörülenden daha büyük bir hızla azalmıştır. Avrupa üzerindeki ozon tabakasındaki incelmelerin 1997-2001 yılları arasında, 1979-1981 yıllarına oranla %7 daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Genel anlamda havayı kirletici madde emisyonlarının azaltılması ve Uzun Vadeli Sınırlar Ötesi Hava Kirliliği Konvansiyonu'nun Göteborg Protokolü'nde öngörülen hedeflerin tutturulması yönünde büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Karbondioksit emisyonlarının Kyoto Protokolü'nde belirtilen düzeye düşürülmesi, havayı kirletici madde emisyonlarının indirilmesi, hava kirliliğini artırıcı faaliyetlerin azaltılması ve insan sağlığı ile ekosistem üzerindeki etkilerin azaltılmasını sağlayarak önemli yan faydalar doğurmuştur. Stockholm Konvansiyonu, Avrupa'da çevreyi ve insan sağlığını tehdit eden kalıcı organik kirleticilerin üretimini durdurmuştur. Basel Konvansiyonu tehlikeli atıkların sınır ötesi hareketlerinin yanında bu atıkların oluşumunu da azaltmayı amaçlamaktadır. Tehlikeli atık oluşumunun bazı ülkelerde arttığı ve Avrupa'nın toplam atıklarının %1'ini oluşturduğu bilinmektedir. Avrupa Birliği BM Biyolojik Çeşitlilik Konvansiyonu, Bern ve Ramsar Konvansiyonları ve denizlerle ilgili çeşitli Konvansiyonlar ile küresel olarak tehdit altında bulunan memelilerin, kuşların ve bitki türlerinin korunmasında önemli bir sorumluluk üstlenmiştir. Avrupa küresel hayvan çeşitliliğinin yaklaşık olarak yarısını oluşturan çeşitli evcil hayvan türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Ancak Avrupa'ya özgü bu

türlerin hemen hemen yarısının nesli tükenmek üzeredir. Avrupa ayrıca barınan türlerin en yüksek oranda aktif koruma altında tutulduğu bir bölgedir. Memelilerin %26'sı, kuşların %24'ü aktif koruma altındadır. Bu da AB'nin bu konuya verdiği önemi göstermektedir.

15. Türk çevre mevzuatı AB mevzuatı ile uyumlu mudur?

Türkiye'nin AB çevre mevzuatına uyum konusundaki yükümlülükleri ile ilgili son ve en önemli gelişmeler, ilki Kasım 2000, gözden geçirilmiş hali de Nisan 2003'de açıklanan **Katılım Ortaklığı Belgesi** (KOB) ile ortaya koyulmuştur. Bilindiği üzere KOB, AB tam üyeliğinin gerçekleşebilmesi için Türkiye tarafından yerine getirilmesi gereken koşulların AB tarafından belirlendiği belgedir. Nisan 2003'te açıklanan gözden geçirilmiş KOB'a göre çevre alanında Türkiye'nin AB Ortak Çevre Politikası'na uyum konusundaki yükümlülükleri kısa ve orta vadede olmak üzere şu şekilde sıralanmaktadır:

Kısa Vade: Müktesebat aktarımı için bir program kabul edilmesi / Müktesebat uyumlaştırılması giderlerinin ve mevcut kamu ve özel kaynaklarının gerçekçi tahakkukuna dayanan yatırımların finansmanı için bir planın hazırlanması / Çerçeve mevzuatın, doğanın korunmasına ilişkin mevzuatın, su kalitesine ilişkin mevzuatın, birleştirilmiş kirliliği önleme kontrol ve atık idaresine ilişkin mevzuatın aktarımı ve uygulanmasına başlanması / Çevresel Etki Değerlendirme direktifinin yürürlüğe koyulması ve uygulanması.

Orta Vade: Çevre korumasının sağlanması için müktesebatın iç hukuka aktarılmasının tamamlanması, veri toplanması dahil olmak üzere kurumsal, idari ve izleme kapasitelerinin güçlendirilmesi / Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin diğer tüm sektörel politikalar ve bu politikaların uygulama yöntemleriyle bütünleştirilmesi.⁷

25 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye'nin Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş **Ulusal Programı**'nın çevre alanında gerçekleştirilenlere ve bundan sonra öncelik verileceklerine ilişkin listesi:

- Türkiye'nin Avrupa Çevre Ajansı'na ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağı'na katılımına dair kanun 28 Ocak 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- MEDA Fonu'ndan desteklenen "Türkiye Çevre Mevzuatının İncelenmesi Projesi" 2002 yılında tamamlanmıştır. Proje kapsamında mevcut çevre mevzuatının AB mevzuatı ile karşılaştırılması, eksiklerin saptanması ve yatırım gerektiren

⁷ Avrupa Komisyonu, Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi, Nisan 2003

direktifler bazında yatırım maliyetlerinin hesaplanması çalışmaları yapılmıştır. Bu başlık altında yer alan finansman tablolarında "Türkiye Çevre Mevzuatının İncelenmesi Projesi" sonuçlarında yer alan yatırım ihtiyacı tahminlerine yer verilmekle birlikte, net yatırım ihtiyaçları, "Türkiye İçin Entegre Çevresel Uyumlaştırma Stratejisi Projesi" sonuçlandırıldığında kesin olarak ortaya koyulabilecektir. İlk olarak sektörel strateji geliştirilmesi ve sonrasında ise söz konusu stratejilere nihai halleri verilip mevzuat uyumu ve uygulamasına yönelik entegre uyumlaştırma stratejisi ile genel finansman stratejisi hazırlanacaktır. Proje tamamlanma aşamasındadır.

- 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nin orta vade hedefleri arasında, sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin, tüm diğer sektörel politikaların tanımlarına ve uygulamalarına entegrasyonu hususu yer almaktadır. Bu tedbir kapsamında proje fişi hazırlanmış olup, 2004 yılı Mali İşbirliği Programlaması çerçevesinde Komisyon tarafından onaylanmıştır.
- TBMM'de bulunan Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nda çevresel bilgiye erişim konusuna da yer verilmektedir. 2002 Mali İşbirliği Programlaması'nda kabul edilen, Türkiye'de Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Projesi (TR-362.03) kapsamında ele alınan "çevresel bilgiye ulaşım ve idari yapının geliştirilmesi" bileşeni kapsamında çevresel bilgi için ulusal veri tabanı oluşturulması ve idari yapının geliştirilmesi için personelin eğitimi çalışmaları Nisan 2003'te başlamıştır.
- AB çevre mevzuatı kapsamında raporlamaya ilişkin düzenlemeler, mevzuata uyum, uygulama ve alt yapı çalışmalarının başlaması sonrası ele alınabilecektir

Ulusal Program'ın öngördüğü öncelikler listesi:

- Su Kalitesinin İyileştirilmesi: Tehlikeli Maddelerin Su Ortamına Deşarjı / Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Suda Nitrat Kirliliği / Su Çerçeve Direktifi / Arıtma çamurları / Kentsel Atıksu Arıtımı / İçme ve Kullanma Suyu Kalitesi / Yüzeysel Su ve Yeraltı Suyu Kalitesi
- Atık Yönetiminin Etkinleştirilmesi: Entegre Atık Yönetimi / Tehlikeli Atık Yönetimi / Özel Atık Yönetimi
- Hava Kalitesinin İyileştirilmesi, Doğanın Korunması: Endüstriyel Kirlilik ve Risk Yönetimi
- Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Sürecinin Güçlendirilerek Etkinleştirilmesi ve Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) Direktifine Uyum Sağlanması
- Çevresel Gürültü Yönetimi
- Kimyasallar Yönetimi: Kimyasallar / Pestisitler
- Genetik Olarak Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar
- Nükleer Güvenlik⁸

⁸ TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği / Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı, Temmuz 2003

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan, Türkiye'ye yönelik in 2004 yılı **İlerleme Raporu**'nun Çevre başlığında aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

- Çevresel konuların diğer politikalara entegrasyonuna ilişkin olarak herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.
- Yatay mevzuat alanında, Çevresel Etki Değerlendirmesi ile ilgili yeni bir yönetmelik ve bilgiye erişim ile ilgili bir kanun ve bir yönetmelik kabul edilmiştir. Türkiye, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini onaylamıştır.
- Hava kalitesine ilişkin olarak, petrol ve dizel yakıt kaliteleri ile ilgili bir yönetmelik ve yeni binek otomobillerin karbon dioksit emisyonları ve yakıt ekonomisi hakkında tüketicinin bilgilendirilmesi ile ilgili mevzuat kabul edilmiştir. Ayrıca, petrol ve dizel yakıtların kalitesi ile ilgili bir tebliğ Haziran 2004'te yürürlüğe girmiştir. Dizel ve sıvılaştırılmış petrol gazı kullanılan motorların emisyonlarına karşı önleyici tedbirler ile ilgili yönetmelik değiştirilmiştir.
- Atık yönetimi alanında, bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Akdeniz'de zararlı atıkların sınır ötesi hareketlerinden ve atılmasından olu°an kirlenmenin azaltılmasına ilişkin bir kanun kabul edilmiştir. Aynı zamanda, ambalaj atığı, hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıklarının kontrolü, atık yağlar ile liman ve barınak atık toplama tesislerinin yönetimi, pil ve akümülatörler ile ilgili mevzuat kabul edilmiştir.
- Su kalitesine yönelik çok sınırlı gelişme kaydedilmiştir. Su kaynaklarının nitrattan korunması ile ilgili bir yönetmelik kabul edilmiştir.
- Doğa koruma alanında sınırlı gelişme kaydedilmiştir. CITES Sözleşmesinin uygulanmasına dair yönetmelikteki değişiklik kabul edilmiştir.
- Endüstriyel kirlilik ve risk yönetimi alanında bir gelişme kaydedilmemiştir.
- Genetik olarak değiştirilmiş organizmalar alanında önemli bir gelişme kaydedilmemiştir.
- Kimyasallara yönelik olarak, pestisid ve benzer ürünlerin pazarlanmasının ve kullanımının yasaklanması ile ilgili bir kararnamenin kabulü olmak üzere sınırlı bir gelişme kaydedilmiştir. Bilimsel ve diğer amaçlarla deney hayvanlarının üretimi ve bilimsel deneylerin gerçekleştirilmesi ile ilgili planlanan laboratuvarların denetimi, yönetilmesi ve kurulması ile ilgili yönetmelik kabul edilmiştir. Gürültü ile ilgili bir gelişme kaydedilmemiştir.
- Nükleer güvenlik ve radyasyondan korunmaya ilişkin sınırlı gelişme kaydedilmiştir. Radyoaktif maddelerin kullanımından oluşan atıklara ilişkin bir yönetmelik kabul edilmiştir.
- İdari kapasiteye ilişkin olarak Türkiye, 2003'te Çevre Bakanlığı ve Orman Bakanlığının birleştirilmesi sonucu idari kapasitesini güçlendirmek için bazı tedbirler almıştır. Bununla beraber, uygulama ve yetki örtüşmesi hususunu da içeren genel idari kapasitenin artırılmasında çok sınırlı gelişme vardır. Çevre ile

ilgili hususlarda, bilimsel destek sağlamak için özel bir komisyonun kurulması konusunda bir yönetmelik kabul edilmiştir.

2004 İlerleme Raporundan bu yana eksikliklerin giderilmesine yönelik olarak bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Bu kapsamda;

- Hava Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (Isınmadan kaynaklanan hava kirliliğinin kontrolü yönetmeliği) 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, ısınmada kullanılacak yakma tesislerinin özelliklerini ve işletilme esaslarını, yakma tesislerinde kullanılacak katı, sıvı, gaz yakıtların kalite kriterlerini ve uyulması gerekli emisyon sınırlarını kapsamaktadır.
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği 31 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Yaban hayatı koruma ve yaban hayatı geliştirme sahaları Yönetmeliği 8 Kasım 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Av ve yaban hayvan üretme yeri ve istasyonları ile kurtarma merkezlerinin kuruluşu, yönetimi ve denetimi hakkındaki Yönetmelik 30 Kasım 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

KAYNAKÇA

- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği / **Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı, Temmuz 2003**
- **Avrupa Çevre Ajansı** / Avrupa'nın Çevre Sorunları: 3. Değerlendirme Raporu, 2003
- **Avrupa Komisyonu** / Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi, Nisan 2003
- **Avrupa Komisyonu** / Türkiye'nin katılım yönünde ilerlemesi hakkında 2004 yılı Düzenli Raporu
- **Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu** / Avrupa Birliği ve Çevre, 1999
- **Budak Sevim** / Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası, Aralık 2000
- **European Commission** / A European Union Strategy for Sustainable Development / 2002
- **European Commission** / General Budget of the European Commission for the Financial Year 2003, The Figures, January 2003
- **İktisadi Kalkınma Vakfı Müktesebat Uyum Serisi** / Avrupa Birliği'nin ve Türkiye'nin Çevre Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu, İKV Yayınları, Eylül 2001
- **İktisadi Kalkınma Vakfı, Ekeman Ebru** / Avrupa Birliği'nin ve Türkiye'nin Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı İncelemesi, İKV Yayınları, Aralık 1998
- **OECD** / Economic Instruments for Environmental Protection: Experience in OECD Countries, Applying Market Instruments to Environmental Policies in China and OECD Countries, 1997
- **Türkiye Çevre Vakfı** / Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı, Ağustos 2001

İNTERNET ADRESLERİ

- **Avrupa Birliği Genel Sekreterliği** / <http://www.abgs.gov.tr>
- **Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu** / <http://www.avrupa.info.tr>
- **European Commission, Environment** / <http://www.europa.eu.int/comm/environment>
- **İktisadi Kalkınma Vakfı** / <http://www.ikv.org.tr>